

FREEDOM OF THOUGHT.

A POPULAR SCIENTIFIC MONTHLY IN THE LITHUANIAN LANGUAGE.

Mėnesinis Ilustruotas Mokslo ir Literatūros Laikraštis, leidžiamas Bendrovės "Laisvoji Mintis" Scranton, Pa.

Entered as Second Class Matter at the Post Office at Scranton, Pa., under the act of March 3, 1879

No. 55

Scranton, Pa., Gruodžio (December) mėn. 1914 m.

Tomas V

Editor & Business Manager Dr. J. Szlupas, 1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

INTALPA.

Kruvinasis Lietuvos laikmetis.....	1295—1298
Apie religiją. <i>K. V.</i>	1298—1301
Evoliucijos mokslas paveiksluose. <i>Dennis Hird, M. A.</i>	1301—1305
Alkoholis mokslo šviesoje.....	1305—1306
Kalėdos. <i>Z. Vitkauskas</i>	1307—1308
Šis bei tas iš chronikos.....	1308—1309
Bibliographija bei pastabos. <i>Alfa</i>	1310—1311
Lietuva—karės arena. <i>Z. Vitkauskas</i>	1311—1313
Mūsų moksleivija. <i>Z. V-kas</i>	1314—1315
Notre Dame de Paris. <i>Victor Hugo</i>	1315—1318

SKAITYKIT IR PLATINKIT SEKANCIUS RASTUS:

LIETUVIŲ TAUTA SENOVĖJE IR ŠIADIEŲ, parašė D-ras J. Šliupas. 3 tomai; kožnas po \$1.50, visi 3 tomai.....	\$4.50
LIETUVOS ISTORIJA parašyta Simano Daukan- to 2 tomu	\$3.00
SPĖKA IR MEDEGA — Mokslas apie gamtos įsta- tymus. kaina be apdarų \$1.50 su apdarais	\$2.00
LIETUVOS PASAKOS YVAIRIOS 4 tomai, po \$1.50 vienas, visi 4 tomai.....	\$6.00
BALTRAMIEJAUS NAKTIS istoriška apysaka iš vidurinių amžių, parašė Prosper Merimė, vertė K. Rėk.....	75c
INKVIZICIJA arba atpirkimas žmonių nuo šėtono Parašė Kn. V. Dembskis.....	\$1.25
KANKINTOJAI IR KANKINTINIAI UŽ MOKSLĄ. Kaina.....	\$1.00
IŠ KO KYLA MELAI ir skriaudos žmonijoje? ...	75c
DVYNIAI VAGIŲ, kiekvienas privalo perskatyti šitą Kn. V. Dembskio kningele.....	25c
TIKRI IR NETIKRI ŠVENTIEJIE, paveikslėlis gyvenimo iš kankintinių ir kankintojų.....	25c
KAIP MASKOLIJA PERSEKIOJA LIETUVĄ. Pagal "L'Oppression Russe en Lithuanie" pa- piešė Kn. V. Dembskis	10c
KAIP GERIAUSIAI LAIDOTI NUMIRĖLI Pie- šinys d-ro L. Wehlau, iš angliško išguldė kun. V. Dembskis,	10c
AR VYSKUPAS VALANČIUS NEBUVO VILIU- GIU LIETUVYSTĖS? papiešė kun. V. Dembskis, ...	15c
UŽMUŠIMAS CARO ALEKSANDRO II, parašė Jonas Gražys,	15c
MASKOLIŲ NAGUOSE, tikras atsitikimas, atpa- sakotas d-ro J. Šliupo.....	10c
DIEVO PIKTADĖJYSTĖ, parašė Sabastijonas Faure.....	10c
POLITIŠKOJI EKONOMIJA, kas ji ir ko mokina Pagal d-rą J. B. Marchlevskį ir kitus parašė V. K. Račkauskas.....	25c
TABAKAS, kaip jis žmonėms kenkia. LIAUKIME RUKĘ!.....	10c
LIETUVIAI AMERIKOJE sutrauka d-ro J. Šliupo kalbos, laikytos 5 dieną Birželio 1910 m. Čika- gos mieste.....	10c
MAŽOJI ARBA PRUSIŠKOJI LIETUVA 19 šimt- metyje, parašė J. Šliupas "Laisvosios Minties" leidinys.	10c
"ROJUS ir PAŽANGA." Prof. M. Dragomanov. Vertė V. K. Račkauskas. Kaina	35c
LAISVOSIOS MINTIES ALBUMAS	50c
Kun. A. Vienožinskis ir jo dainos par. Kl. Jurge- lionis.	10c
PRAŽUVO. vaizdelis, Parašė V. K. Račkauskas. 1911.....	10c

D-RO J. SLIUPO PAVEIKSLAS	10c
IŠGANYMAS VARGDIENIO.....	25c
IMTYNĖS VARGUOLIŲ SU BAGOČIAIS.....	10c
LIETUVIAI AR GERAIŠ KELIAIS ZENGIAME PRIEKYN?.....	15c
VIENAKIS	5c
ADOMAS IR JIEVA.....	5c
KOKS PRIVALO BŪTI VAIKŲ AUGINIMAS IR AUKLĖJIMAS, parašė Dr. J. Šliupas.....	25c

Perkūčiams duodame gerą nuosimti.

L AISVOJI M INTIS

1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

"LAISVOJI MINTIS" LĖŠUOJA:

Amerikoje: metams \$2.00	Europoj ir kitose šalyse:
„ pusei metu \$1.00	Metams : \$2.50
„ pavienis num. 20c	pusei metu : \$1.25
	pavienis numeris : 25c

Išsiųsdink **Tiktai \$1.00 doleris**
šiaudien

Kiekviename lietuviškame name privalo rasti
EDMUNDO STEPONAIČIO RAŠTU KNINGA.

Steponaitis buvo vienas iš pirmųjų mūsų jaunuju rašytoju, kurie duoda mums pradžią grynos literatūros sričiai, kuriu visu pirmiausias tikslas jau nebvien žadinimas tautos, visuomenės sąmonės bet ir gaivinimas, tvėrimas pačios dailiosios musu raštijos

Taji dailu poezijos ir prozos rinkini galima gauti tiktai už \$1.00 pas:

AL. STEPONAITIS,
184 Atkins Avenue,
Brooklyn, N. Y.

"LAISVOSIOS MINTIES" KNINGYNE ir visuose kituose kningynuose ir krautuvėse. Reikalaukite visur.

Reikalaujama agentų kiekvienoje Lietuvalais apgyventoje vietoje. Uždarbis geras. Klauskit apie sąlygas.

DR. A. SLIUPIUTE-JANKAUCKIENE

Gydo visokias ligas moterų, vaikų ir vyrų.

Valandos: nuo 12-2 popiet: nuo 7-9 vakare.

265 Berry Street,

BROOKLYN, N. Y.

(tarpe Grand St. ir So. 1-st St.)

TELEFONAS GREENPOINT 8

FREEDOM OF THOUGHT.

A POPULAR SCIENTIFIC MONTHLY IN THE LITHUANIAN LANGUAGE.

Mėnesinis Iliustruotas Mokslo ir Literatūros Laikraštis, leidžiamas Bendrovės "Laisvoji Mintis" Scranton, Pa.

Entered as Second Class Matter at the Post Office at Scranton, Pa., under the act of March 3, 1879

No. 55

Scranton, Pa., Gruodžio (December) mėn. 1914 m.

Tomas V

Editor & Business Manager Dr. J. Szlupas, 1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

Kruvinasis Lietuvos Laikmetis. (1864—1904)

(Tąsa)

Laidojant negyvėlį, gen.-gub. Kochanov, 24 lapk. 1887 m., uždraudė ant ulyčios giedoti šermeniškias giesmes lenkiškoje kalboje, valė giedoti tiktai ant kapinių; uždrausą tapė vartoti kokius nors procesijos ženklus, kaip vėliavas, liktarnas ar paveikslus, apart kryžiaus. Latyniškai giedoti neleista, nėsant ten kuningui. 14 spalį 1894 m. gen.-gub. Orževskis uždraudė, kataliką laidojant, giedoti jeib kokias giesmes, atskyrus ant kapinių, ir nešti kokią nors emblėmą per laidotuves, be kryžiaus. "Savvalumas gen.-gubernatorių, einantis drauge su bausmėmis bei administratyviškais areštais, netik užėina jam (katalikui) už akių prieš įžengimą į krikščioniškąjį svieta, nes spaudžiami kuningai atsisaiko krikštyti vaikus dėlei skirtumo vienoje literoje valsčioniškuose bei miesčioniškuose pašportuose, sulyginus su metrikais, bet seka paskui tą nelaimingą kataliką Lietuvį ar Baltrusį net už ribų jo žemiško gyvenimo, eina įpėdėn paskui susirinkusius atiduoti paskutinę garbę numirusiam broliui, uždeda ant jų lupų pečėti mirtino tylėjimo per visą kelią nuo namų numirėlio iki jo kapui, stovi užpakalyje kuningo valandoje atidavimo "paskutinio verksmo" ir žiuri išstelbus į jo kapą, kada drėgna žemė beldžia į viršų ką tik užvožto grabo". Patį net artima giminysta su velioniu, priimama apsvarstyman maskoliškais kriminališkais įstatymais atsikimuose sunkiausių prasižengimų, nieko negelbsti prasikaltusiems, kurie drįso sulaužyti uždraudimus netik ēsančius, bet ir neēsančius. Taip, pvd., vasarą 1893 m. sunus ir artimi giminės bei kaimynai numirusio sodiečio iš Šlaveitų, Telšių pav., Kauno gub., Antano Kaspučio, prastume savo dušių lydėjo velionį į Darbenų miestelį

su pustine muzika. Nors uždraudimo laidotuvių su muzika visai nėra, net Šiaur-vakariniame krašte, vienok gi už tą muziką prie laidotuvių vikaras kn. Žebrius užmokėjo 100 rbl., visi muzikantai (J. Serafinas, J. Astrauskas, L. Bukšys, J. Bukšys ir Vl. Urbonas) atsėdėjo cypėje prie policijos po 3 dienas, o sunus velionio Jonas Kasputis—visą savaitę" (sulyg rezoliuciją gen.-gubernatoriaus 6 d. rugsėjo 1893 m.).

Prie tiesų visų išpažinimų Maskolijoje priklauso taip gi tiesa ant pasimokinimo religijos mažesnėse ir vidutinėse mokyklose. Tačiau Lietuva neturi tokios tiesos. Nuo 1870 iki 1887 m. mokliškoji valdžia Lietuvoje, drauge su apšvietos ministerija Peterburge, sistematiškai varė laukan lenkišką kalbą iš dievmaldystės, laikomos gymnazistams, užvadudama ją maskoliška kalba. Mat maskoliškai įvesdino papildančią dievmaldystą Blonių miestelyje kn. Čęcykovskis, potam Lidos džekonas ir klebonas Lidos bažnyčios kn. Kamienskis, Bobruisko džekonas Makarevyčius, Bobruisko kuningas Janovskis, ir tuli kiti kuningai—išgamos. Seniaus jau (1869 m.) pralotas Nemekša, liepiant kuratoriui, buvo maskoliškai perguldęs maldų kningą, iš kurios vertė melstiesi mokytiniam mokyklų. Kiek kiti kuningai nukentėjo besipriešindami tai innovacijai, kiek žmonių primokėjo baudų! Tačiau komitetas minystrų 1887 m. išrado, kad "įvesdinimas maskoliškos kalbos į pridėtinę dievmaldystę ēsas nenaudingų įrankiu"...; nors paliko ją Minsko gubernijoje, idant palaikyti vyriausybės autoritetą. Išsiuntinėjus tokias kningas į visas gymnazijas kilo vaidai tarp gymnazijos vyriausybės ir tarp mokytojų katalikų religijos. Tokie pat nesutikimai tapė iššaukti paliepimu moksliškos valdžios Šiaur-vakarinio krašto, išleistu 1880 m., apie vedžiojimą mokintinių katalikų karališkose dienose ant dievmaldystės į pravoslaviškas cerkves.

3 d. rugpj. 1884 m. vyskupas Paliulionis prašė Vilniaus kuratoriaus tokį paliepimą atmainyti dėl jo praigaištingumo ir dėlto, kad sulyg caro įsakymą 5 vasario 1862 m. dievmaldystė laikoma esti ir katalikų bažny-

čiose už caro sveikatą. Bet kuratorius tą vyskupo komunikatą sugrąžino atgal be pasekmių. Taip-pat apšvietos ministras (26 spalį 1887) atsakė, kad visi mokiniai turį cerkvėje melsties už valdantįjį namą... Mokiniai to paliepimo neklausė, o kapelionai vaidyjos su perdėtiniais mokyklų. Kovo mėn. 1889 m. Kauno vyr. ir mot. gymnazistai, po vada kn. Jačynovskio, patraukė bažnyčion ant maldų už užmuštą Aleksandrą II, ir rytoj, dienoj užžengimo ant sosto Aleksandro III, visi vėl buvo bažnyčioje. Gymnazijos pedag. taryba nutarė baudas mokiniams: mokinį 3-čios klasės Javlovskį, už kurstymą kitų, išvyjo iš gymnazijos, taipgi 6 tos klasės mokinį Junovyčių, ir dar kitus du. Kitus pasodino karcerin, atėmė tiesas ant gavimo stipendijos ir tt.

Tolygus atsitikimai įvyko realinėje mokykloje Panevėžyje, gymnazijoje Šiaulių, miestinėse mokyklose ir liaudinėse Kauno gub. Kunigai, kurie užsistojo už mokinius, tapė įkimšti į klioštorius ar išsiųsti į tolimas gubernijas, o vysk. Paliulionis neteko pusės savo įėmių...

Kilo protestai ir nekatalikų. Balandyje 1889 m. evang.-augšburgiškis konsistorius Kurše, įnešė skundą Vilniaus kuratoriui, kam liaudies mokytojai Panevėžio pav. galevose dienose veda evang. mokinius į cerkvę ir ten verčia atlikinėti pravoslaviškus įmonius. Pradžioj jaunio 1889 m. kuratorė pensijono Šiauriiuose iš kngščių Olsufjevų gr. Zubovienė kreipėsi laišku į carą. Tiek tik tapė atsiakta, kad tik liaudinių mokyklų vaikai Kauno gub. nereikalaują lankyti cerkves...

28 d. jaunio 1889 m. popiežius Romoje patvirtino nutarimą kongregacijos įmonių, kurs draudžia katalikams buvoti įmoniuose religijos nekatalikų, ir kurs tapė persiųstas tiesiok perdėtiniais mokyklų Kauno gub. Bet tai nebuvo legališkas kelias ir valdžia neatkreipė ant jo atydos.

Už tai mokyklų valdžia Lietuvoj pati įvesdinėjo naujus prasimanymus. 1887 m., prieš pradedant mokslą, Kauno gymnazijoj ėmė varyti ant maldų visus mokytinius, kurias laikė popas. Katalikai, lenkdamiesi nuo tų maldų, buvo ar mažiaus ar daugiaus baudžiami. Ten popas perskaitęs tai dienai skirtą evangeliją, išguldinėdavo.

Ant to protestavo Žemaičių vyskupas Vilniaus kuratoriui ir apšvietos ministrui, o kapelionas liovėsi vaikščioti į gymnaziją. Kuratorius pertraukė tas maldas, nėva dėl mažumo susirinkimui visų mokinių sveitainės! O juk perdėtiniai versdavo vaikus netik buti ant maldų cerkvėse, bet klupoti, laikyti žvakes, būčiuoti kryžių ir tt.!

Mokytojai ir mokytojos jautėsi rollėje platintojų caroslavijos. Pvd. mokytoja mergaičių liaudies mokykloje Vidžiuose vasaryje 1889 m. padalino katalikėms-mokiniėms popo Sokolovo "Piervoje nastavlenije v vīerie

pravoslavnoj" ir nebutyje kuningo ant lekcijos joms uždavinėjo iš tos kningos. Vėliaus ta rankakningė tapė atimta ir nusiųsta direkcijai liaudinių mokyklų.

Prižiūrėjimas mokymo religijos per kuningus tapė atiduotas mokytojams, kartais labai neapšviestiems; tas žeidė garbę kuningų.

Mokyklų valdžia Lietuvoj liepė už carą mokiniams skaityti maskol. maldas iš "Altarik'o", parengto valdžios katal. mokiniams, o Žemaitijos vyskupas kapelionams įsakė skaityti jas iš "Rubricellės" (taipgi maskoliškai). Iš to mokyklose kildavo jeibiai tarp kuningo ir mokytojo.

Mokytojai butinai platino pravosl. rankakninges Sokolovo ir Bazarovo po mokyklas, o kunigai priimtas moksliško komiteto apšvietos ministerijos kningutes del liaudinių mokyklų: "Sviaščennaja Istorija vietchago i novago zavieta", bei "Kratkij katichizis dla učaščagosia junošestva rimsko-katoličeskago ispoviedanija"; mokytojai jas atiminėjo nuo mokytinių ir siuntinėjo į direkciją liaudinių mokyklų. Už tai mokytojai stengiasi mokiniams ir kuningams antmesti Malyševyčiaus kningutę, nepagirtą nė ministerijos apšvietos nė katalikų kuningijos; "Kratkaja Sviaščennaja Istorija vietchago i novago zavieta s priloženiem važniejšich molitv i kratkago katechizisa". Mat taip buvo liepęs jiems Vilnaus kuratorius! Malyševyčius, buvęs kuningu Gartine, neklausė vyskupo ir todėl jo rankakningė buvo brukama. Bet 1879 m. moksliškas komitetas apšvietos ministerijos nepripažino naudinga tą kningutę kaipo rankakningę, ir, nors vidaus ministerija reikalavo aprobatos, apšvietos ministerija neprisiėmė kompetencijos...

Katalikų kuningija tapė beveik išstumta nuo mokymo religijos liaudies mokyklose iš dėkos inspektorių tų mokyklų, ypačiai Kauno rėdyboje, kur valsčionių vaikai, pabaigę kursą liaudinių mokyklų, negauna paliudijimų su tiesa palengvinimų atitarnaujant kareivystę, dėlto kad laike egzaminų mažai težina iš religijos mokslo.

Dėl protestų vyskupų ir nenorint paskirti kapelionus prie gymnazijų, kokių norėjo mokyklų valdžia, apšvietos ministerija išsižadėjo 1890 m. ir kuningų ir religijos mokymo, ir išdirbo įsakymus duoti atestatus katalikų mokiniams visokių moksl. įstaigų, kurie nesimokino religijos ir egzaminų iš jos nedarė.

Kad vysk. Paliulioniui caras 1890 m. atėmė pusę įėmių už priešgyniavimą dėlei katal. mokinių lankymosi cerkvėn galavose dienose, liet. liaudis ėmė rinkti rinkliavas vyskupui tarp savęs; administracija gi ir policija visokiais budais stengėsi tam užbėgti. Taigi pati valdžia jautėsi, kad visa politika yra gvoltu. 17 d. spalį 1889 m. turėjo įvykti padėkavonės dievmaldystė už išsigelbėjimą caro šeimos susimušus traukiniui pas Borkus; toji diena dar nebuvo priskaityta į galevas. Ar reiks dabar mokinius varyti į cerkvę ar leisti jiems eiti

Kaip matėme, mintytojai nesutinka sulig paties žodžio "religija" apibudinimo ir jo prasmės; aiškindami ją, jie vienas kitam prieštarauja. Tačiau iš visų matoma, kad jie pripažįsta religiją esant neišvengtiniu žmonių apsišaukimu. Dar daugiau,—daugelio manoma, kad ji yra žmonijai būtina reikalinga ir net atneša didelį labą.

Bet gi yra ir tokių mintytojų, kurie priparodo, jog religija žmonijai netik nėra reikalinga, bet da atneša jai blėdį, palaiko ir platina jos tarpe įvairius prietarus, tamsybę, trukdo kultūros pažangą, paremia visokiais budais išnaudojimą, išteisina vergiją, arba vergišką priklausomybę vienu žmonių nuo kitų. Tokių pažvalgų philozofai skelbia savo raštuose religijos neapykantą ir ragina žmones nusikratyti jos, kaip kad nusikratoma kiekvieno materiališko prispaudimo arba vergijos. Vienas tos pakraipos mintytojų, Karolis Marksas, sako, kad "tikyba—tai dejavimas viso to, kas yra prislėgta; širdingas sopulis pasaulio, ... ji apsvaigina ir užmigdo tautas. Griauti tikybą, kaipo netikusią tautos laimę—reiškia reikalauti jai tikrosios laimės..." Kitoje vietoje jis pats sako: "Tikyba—tai fantastiška saulė, aplink kurią žmogus tol sukasi, kol neima sukties pats aplink savęs. Dabar, kuomet dangiškoji esybė likos išardyta, žmonijos uždaviniu yra įkūnyti žemiškąją "teisybę".

Kaip matome, duoti tikrą atsakymą į tai, koki yra prasmė žodžio "religija", yra sunku. Iš eilės iškilą klausimas, kodėl tiek yra nuomonių apie religiją? Kodėl tos nuomonės yra viena kitai priešingos?

Kiekvienos tautos religija turi dvi šali, arba dvi pusi. Juo tauta augščiau yra iškilusi kulturoje, juo tas dvipusiškumas, arba dvišališkumas, aiškiau apsišaukia. Prie tam viena pusė nesutinka su antrąja beveik taip pat, kaip nesutinka viršiaus privestosios mintytojų nuomonės apie religiją. Kiekviena tauta turi religiją *rašytą*, arba savo *šventraštį*, ir religiją *gyvatą*, kuri toje tautoje gyvuoja, yra praktikuojama. Ir ta rašytoji religija visiškai nesutinka su gyvąja religija, nors ši pastaroji valdo liaudies protus ir jausmus.

Pavyzdžiu gali būti Kristaus mokslas, surašytas Evangelijose ir dabartinė krikščionybė. Kristaus idejos taip skiriasi nuo praktikuojamosios krikščionybės, kaip dangus nuo žemės, vienok gi krikščionis remia savo religiją Kristaus mokslu. 1) Kristus skelbė lygybę, brolybę ir meilę; krikščionybė uztaria dabartinę žmonijos gyvenimo tvarką, kurioje viešpatauja ekonominis prispaudimas, nelygybė ir skriaudos. 2) Kristus draudė užmušinėti žmones; krikščionybė gi, pasivergusi valstybei ir pavieniems žmonėms, laimina kovojančius, meldžiasi už išlaimėjimus karėse, pati savo laiku kares vedė, uztaria tuomi baisiausią žmonių žvėriškumą; pati krikščionybė, savo vienos pakraipos (katalikybės) galvos lupomis yra apreiškusi pasauliui, kad bažnyčia tu-

rinti tiesą versti savon tikybon žmones ir su ginklu!

Eidami toliaus ir jieškodami pavyzdžių, pasižiūrėkime, ką rašo garsus kalbų tyrinėtojas ir religijų historijos žinovas Maksas Mueller. Jis šitaip aprašo Hindų religijos išsivystymą.

Daugelis šimtmečių tam atgal Hindai turėjo savo dievus. Nebuvo tai kokie stabai, iš medžio ar iš akmens padaryti. Hindai meldėsi ir nešė atnašas tiems dalykams, kurie juos nustebindavo tai savo didumu, tai baisumu, tai grože. Taip, jie laikė dievais savo upes, Gangi ir Indą, jie meldavosi į didelį vandenyną (okeaną), jie lenkdavosi prieš savo tėvynės kalnus Himalajus, jie nešdavo atnašas dideliems medžiams. Tie visi dalykai turi savyje nepaprastą grožę, galybę. Pertai išpudingi, karšto temperamento žmonės, pripažindavo tiems išpudingiems ir gražiems dalykams dieviškąsias ypatybes. Yra priparodoma, kad religijos atsiradimas ir išsivystymas kuomažiausiai yra turėjęs darbo su poetiškumu ir kuomažiausia nuo jo priklausęs; tačiau sulig Hindų yra daroma išėmimas, nes ta tauta, gyvendama visųderlingiausioje pasaulio šalyje, nebuvo priversta išaikvoti iki paskutiniam lašui savo spėkas už buvį—mažas trusas suteikdavo jiems daug vaisių—ir ačiu tam Hindai anksti kulturiškai pranoko, anksčiau už kitas tautas išauklėjo savyje jausmingumą ir palinkimą prie grožės.

Taip atrodė pirmoji Hindų religijos fazė. Ilgainiui tautos mintis ėjo augštyn, gyvenimo sąlygos evoliucijos keliu lavinosi, ėjo lengvyn; ir pati tautos religija apsi rengė kitokiais rubais. Mažu-pamažu Hindai liovėsi garbinę viršiaus paminėtuosius dalykus, prisisavino kitokius dievus, kurie daugiau jau veikė į žmonių jausmus ir mintį. Savo religijos šventnamin Hindai jau įsivedė šitokius dievus: VARUNA—graži ir skaisti dangaus mėlynė; MITRA—aiški saulės šviesa; AGNĖ—žaiibas; INDRA—lietus ir tt. Taip tobulindamiesi Hindai nepakrypo į politeizmą, kaip tai atsitiko su kitomis tautomis: romėnais, graikais ir kt. Jie ir savo kasdieninėse maldose kartodavo šitokį sakinį: "Tarp jūsų, šventieji dievai, nėra didelių ir mažų dievų, vyresnių ir jaunesnių; jūs visi esate vieni kitiems lygūs, galingi ir didi!"

Laikui bėgant, Hindai apleidžia šitą religijos fazę ir įpuola, taip sakant, į bedievybės ir pesimizmo gadynę. Tos gadynės jų religijiniuose raštuose užeinama sunkus ir aiškus abejojimas sulig jų dievų, butent—"nėra nė Indros, nė Mitros, nė Varunos—kas juos matė?" Tačiau jie nepriėjo iki visiškai bedievybei, iki ateizmui. Jie stengėsi surasti *vieną augščiaušį* dievą, kuriame galima būtų suvienyti visas gamtos paslaptis, visus jos apsišaukimus. Tas augščiausias dievas surasta: tai BRAHMA, amžinasai mintytojas, nemirtinas, žmogaus protu neapimtas ir nesuprantamas dievas. Tam naujam dievui atsiradus, išnyko ir pragaišo ikišiol buvę dievai—jų jau nel ereikėjo. Dabar jau tarnaujama Brahmai, o tas tarnavimas susidėda iš to, kad išsižadama pasaulio, jo var-

Toks pasielgimas vyriausybės negalėjo nepabudinti tarpe Lietuvių jausmus kartumo ir neramumo. Ar gi stebėtina yra daigtu, kad žmonės iš pradžių meldžia, paskui prašo teisingumo nuo valdžios, toliaus reikalauja, o galiausiai savo krutinėmis stengiasi apginti savo lobius nuo vyriausybinių Vandalų?! Iš to kyla daug bylų teismuose, daug lėšų, daug praliejimų kraujo! Visų dar atmintyje tebėra atsitikimai Sledžianave, Granonoje, Kėstaičiuose ir Kražiuose... Ir kas dar negirdėtiniausia yra: vyriausybė bažnyčias netik uždaro ir užpečvietyja, bet su dinamitu iškelia į orą, idant nepaliktų akmuo ant akmens¹⁾. Lietuviškoji liaudis net už gerą pamokėjimą atsisako sugriautą materijolą vežti iš vietos arba naudotiesi juomi.

Kun. Juknevyčius už kurstymą burų 1886 m. uždarančią bažnyčią Kėstaičiuose, Telšių pav., tapė išsiųstas į Jarenską, Vologdos gub., 5 iems metams. Gruodyje 1889 m. jį pervežė į Dominikonų klostorių Aglionoj, Vytebsko gub. Gruodyje 1891 m. jis sugrįžo į Kauną, ir tapė Kvedanos altaristu.

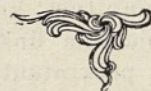
“Uždarymas bažnyčios Kražiuose yra po šiai dienai aiškiausias ir kruviniausias aktu tragedijos pravoslavimimo vakarinės šalės, iktam laik kreivai vadinamo rusinimu. O podraug atsitikimai įvykę kurčiame užkampyje Raseinių pav., Kauno gub., nakčia iš 9-tos ant 10-tos d. lapkričio 1893 m., padaro neišvengtina ir prigimtą pasekmę visos sistemos prietikių vyresnybės prie katalikiškos valsčionijos, prie liaudinių minių tos provincijos. Kurčioj žiemos naktį, prie liudno atbalsio varpų, prie silpno žibėsio vaškinių žvakų, laike geidulingo giedojimo bažnytinių giesmių, tarp vaitojimo sužeistųjų, tarp raudojimo moterių ir vaikų—triusė kazokų dzidos ir nagaikos, varant laukan besimeldžiančią liaudį iš Kražių bažnyčios. O buvo tai taip pilka valsčionija, tos pačios minios liaudies, nuo arzinimo kurių stengėsi taip karštai atkreipti šalin Peterburgo vyresnybę dar 1878 m. buvęs Vilniaus gen. gubernatorius, gen.-adjutantas Albedynskis. Vieni iš tų valsčionių, kurie išdrįso ginti savo bažnyčią, tapė sužeisti, kiti sukapoti nagaikomis, visi gi išlikę nuo pogromo kazokiškos hordos atiduoti tapė ateinanti rytmetį, liepiančiam gubernatoriui Klingenbergiui, neišimant moterių ir vaikų, kraulakiausiai egzekucijai. O laike ginkluoto vaikymo iš bažnyčios beginklės liaudies išdaužė bažnyčios šybas, sulaužė lonkas, sudraskė ir pavertė į kruvą šmotų ir skutgalių šventus abrozus, pažeidė ir sulaužė šventus kryžius, apdrapstė ir apdarkė kraujais bažnytinius murus. O dabar tą šventvietę, vieną iš gražiausių šventviečių katalikiškos liaudies Vakarų šalyje, supustytą, suterštą ir sužagtą “nutarta—kaip gen.-gubernatoriui

1) Telegramas Martino gubernatoriaus Vilniškiam gen.-gubernatoriui 29 rugpj. 1892 m. sulyg No. 1272 ir perstatymas Kauno gubernatoriaus tam pačiam gen.-gubernatoriui 16 d. gruod. 1893 m. sulyg No. 15882.

(26 gruodžio 1893 m.) praneša Kauno gubernatorius—išsodinti į orą su pagalba dynamito.“ Taip dar neseniai išsodinta į orą bažnyčios Granonoje ir Sledžianovoje (29 rugpj. 1892) ir daugelį kitų, ir nebeliko po jų akmens ant akmenio...

“Tokis išsodinimas krikščioniškų šventviečių, taip akyn puolanti o besumoningi darbai viešpatystiškai policijiško nihilizmo, neužtinkamo net šalyse ir viešpatystėse muzulmonų, užbaigia ir apvainikuoja paskilbusią sistemą “obrusenijos“ vakarinės šalies, pramantą Muravjevo ir platinamą jo mėgdžiotųjų ir mokytinių. Ir štai piktadariška ranka, aklu fanatizmu įkvėpta ir laukine neapikanta artimo vedama, po griuvėsiais bažnyčios palaidojo iš padugnių likučius blaivios polytiškos minties ir sveiko draugijiško svarstymo. O podraug tie darbai barbariškos prievartos liudyja pilningą dvasišką neįstangą, visišką morališką netikumą, galutinį organizacijskai draugijišką nepajiegnumą.“

Ar augščiaus aprašytieji atsitikimai reikalauja dar paaiškinimų? O juk tai yra tik dalelė to, kiek kruvinų skriaudų Maskolijos vyriausybė padariusi yra Lietuvai.

K. V.

Apie Religiją.

(Paskaita, skaityta Waterbury, Ct., 22-XI-1908 m. ir Brooklyn'e, N. Y., 24-XII-1908 m.).

Žodį *religija* arba *tikyba* ne visi vienodai išsiaiškina. Patį galvočiai, filozofai, įvairiai to žodžio prasmę aiškina. Taip vienas jų (Kantas) tvirtina, kad tarp žodžių “religija” ir “doringumas” nėra jokio skirtumo, kaip kad “religija”, taip ir “doringumas” yra tai taisyklės, pagal kurias žmonės elgiasi; kądangi jokie logiški privadžiojimai ir argumentai negali praparodyti, jog Dievas yra, jog žmogaus dušia yra nemirtina ir tt., tad tos pakraipos mintytojai aiškina, jog tikyba gemanti žmogaus jausmuose, o ne prote. Kiti gi stengiasi išaiškinti, buk tarp “religijos” ir “doringumo” nėra ir negali buti jokio bendro ryšio, nėra “doringumas”, kaipo toksai, yra labai silpnas, sulyginus jį su religija; jie tvirtina, kad religijoje žmonija jieškojo išaiškinimo daugelio neaiškių žmogaus neištobulintam protui klausimų ir paslapčių; pertai, anot tos pakraipos mintytojų, religija pagimdė žmogaus protas, o ne jausmai. Štai ir matome jau dvi pamatiniai priešingas viena kitai nuomones.

Tokie manytojai, kaip Hegel'is, tvirtina, kad religija yra tai neaprubežiuotas laisvės jausmas; kiti vėl,—kad yra tai neišpasakytas prigulmingumas, nepaprastai aštri ir amžina vergija.

Kaip matėme, mintytojai nesutinka sulig paties žodžio "religija" apibudinimo ir jo prasmės; aiškindami jį, jie vienas kitam prieštarauja. Tačiau iš visų mato ma, kad jie pripažįsta religiją esant neišvengtinu žmo nijoje apsireiškimu. Dar daugiau,—daugelio manoma, kad ji yra žmonijai būtinai reikalinga ir net atneša di delį labą.

Bet gi yra ir tokių mintytojų, kurie parparodo, jog religija žmonijai netik nėra reikalinga, bet da atneša jai blėdį, palaiko ir platina jos tarpe įvairius prietarus, tamsybę, trukdo kulturos pažangą, paremia visokiais budais išnaudojimā, išteisina vergiją, arba vergišką pri klausomybę vienų žmonių nuo kitų. Tokių pažvalgų philozophai skelbia savo raštuose religijos neapykanta ir ragina žmones nusikratyti jos, kaip kad nusikratoma kiekvieno materiališko prispaudimo arba vergijos. Vienas tos pakraipos mintytojų, Karolis Marksas, sako, kad "tikyba—tai dejavimas viso to, kas yra prislėgta; šir "dingas sopulis pasaulio, ... ji apsvaigina ir užmigdo tau "tas. Griauti tikybā, kaipo netikusią tautos laimę— "reiškia reikalauti jai tikrosios laimės..." Kitoje vie toje jis pats sako: "Tikyba—tai fantastiška saulė, ap "link kurią žmogus tol sukasi, kol neima sukties pats "aplink savęs. Dabar, kuomet dangiškoji esybė likos "išardyta, žmonijos uždaviniu yra ikunyti žemiškąją "teisybę".

Kaip matome, duoti tikrą atsakymā į tai, koki yra prasmė žodžio "religija", yra sunku. Iš eilės iškyla klausimas, kodėl tiek yra nuomonių apie religiją? Kodėl tos nuomonės yra viena kitai priešingos?

Kiekvienos tautos religija turi dvi šali, arba dvi pusi. Juo tauta augščiau yra iškilusi kulturoje, juo tas dvipusiškumas, arba dvišališkumas, aiškiau apsireiš kia. Prie tam viena pusė nesutinka su antrąja beveik taip pat, kaip nesutinka viršiaus privestosios mintyto jų nuomonės apie religiją. Kiekviena tauta turi religiją *rašytą*, arba savo *šventraštį*, ir religiją *gyrąją*, kuri toje tautoje gyvuoja, yra praktikuojama. Ir ta rašytoji re ligija visiškai nesūtinka su gyvąja religija, nors ši pa staroji valdo liaudies protus ir jausmus.

Pavyzdžiu gali buti Kristaus mokslas, surašytas Evangelijose ir dabartinė krikščionybė. Kristaus idejos taip skiriasi nuo praktikuojamosios krikščionybės, kaip dangus nuo žemės, vienok gi krikščionis remia savo re ligiją Kristaus mokslu. 1) Kristus skelbė lygybę, bro lybę ir meilę; krikščionybė uztaria dabartinę žmonijos gyvenimo tvarką, kurioje viešpatauja ekonominis pri spaudimas, nelygybė ir skriaudos. 2) Kristus draudė užmušinėti žmones; krikščionybė gi, pasivergusi valsty bei ir pavieniems žmonėms, laimina kovojančius, mel džiasi už išlaimėjimus karėse, pati savo laiku kares vedė, uztaria tuomi baisiausį žmonių žvėriškumą; pati krikščionybė, savo vienos pakraipos (katalikybės) gal vos lupomis yra apreiškusi pasauliui, kad bažnyčia tu

rinti tiesą versti savon tikybon žmones ir su ginklu!

Eidami toliaus ir jieškodami pavyzdžių, pasižiūrė kime, ką rašo garsus kalbų tyrinėtojas ir religijų histo rijos žinovas Maksas Mueller. Jis šitaip aprašo Hindų re ligijos išsivystymā.

Daugelis šimtmečių tam atgal Hindai turėjo savo die vus. Nebuvo tai kokie stabai, iš medžio ar iš akmens padaryti. Hindai meldėsi ir nešė atnašas tiems dalykams, kurie juos nustebindavo tai savo didumu, tai baisumu, tai grože. Taip, jie laikė dievais savo upes, Gangi ir Indā, jie meldavosi į didelį vandenynā (okeanā), jie lenkdavosi prieš savo tėvynės kalnus Himalajus, jie nešdavo atnašas dideliems medžiams. Tie visi dalykai turi savyje nepaprastą grožę, galybę. Pertai įspudingi, karšto temperamento žmonės, pripažindavo tiems įspu dingiems ir gražiems dalykams dieviškąsias ypatybes. Yra parparodoma, kad religijos atsiradimas ir išsivysty mas kuomažiausiai yra turėjęs darbo su poetiškumu ir kuomažiausia nuo jo priklausęs; tačiau sulig Hindų yra daroma išėmimas, nes ta tauta, gyvendama visųderlin giausioje pasaulio šalyje, nebuvo priversta išaikvoti iki paskutiniam lašui savo spėkas už buvį—mažas trusas suteikdavo jiems daug vaisių—ir ačiu tam Hindai anksti kulturiškai pranoko, anksčiau už kitas tautas išauklėjo savyje jausmingumą ir palinkimą prie grožės.

Taip atrodė pirmoji Hindų religijos fazė. Ilgainiui tautos mintis ėjo augštyn, gyvenimo sąlygos evoliucijos keliu lavinosi, ėjo lengvyn; ir pati tautos religija apsi rengė kitokiais rubais. Mažu—pamažu Hindai liovėsi gar binę viršiaus paminėtuosius dalykus, prisisivino kito kius dievus, kurie daugiau jau veikė į žmonių jausmus ir mintį. Savo religijos šventnamin Hindai jau įsivedė šitokius dievus: VARUNA—graži ir skaisti dangaus mėlynė; MITRA—aiški saulės šviesa; AGNĖ—žaibas; INDRA—lietus ir tt. Taip tobulindamiesi Hindai nepa krypto i politeizmā, kaip tai atsitiko su kitomis tauto mis: romėnais, graikais ir kt. Jie ir savo kasdieninėse maldose kartodavo šitoki sakinį: "Tarp jų, šventieji dievai, nėra didelių ir mažų dievų, vyresnių ir jaunes nių; jūs visi esate vieni kitiems lygūs, galingi ir didi!"

Laikui bėgant, Hindai apleidžia šitą religijos fazę ir įpuola, taip sakant, į bedievybės ir pesimizmo gadynę. Tos gadynės jų religijiniuose raštuose užeinama sunkus ir aiškus abejojimas sulig jų dievų, butent—"nėra nė Indros, nė Mitros, nė Varunos—kas juos matė?" Tačiau jie nepriėjo iki visiškai bedievybei, iki ateizmui. Jie stengėsi surasti *vieną augščiausį* dievā, kuriame galima būtų suvienyti visas gamtos paslaptis, visus jos apsi reiškimus. Tas augščiausias dievas surasta: tai BRAH MA, amžinasai mintytojas, nemirtinas, žmogaus protu neapimtas ir nesuprantamas dievas. Tam naujam dievui atsiradus, išnyko ir pragaišo ikišiol buvę dievai—jų jau nel ereikėjo. Dabar jau tarnaujama Brahmai, o tas tar navimas susidėda iš to, kad išsižadama pasaulio, jo var

gų, trukšmo, pasineriama savyje, išsižadama gyvenimo linksmybių, žengiama prie to, kad dvasioje susijungus su tuo didžiuoju dievu, su Brahma.

Taip tatai atrodo Hindų religija, žiurint į ją iš Hindų religijinių raštų, arba iš šventraščio. Jis yra gražus, jame beveik nesimato nieko, kas pažemintų žmogaus protą. „Toje religijoje“, sako Mengis savo „Religijos Historijoje“, „nėra nieko smulkaus ir žemo. Tos „religijos šventraštyje jūs nerasite nė baisių ir nepaprastų pasakų, nė burtų, nė angėlių žudytojų, nė pragaro ugnies. Kažkas šviesaus ir džiaugsmingo apima visą Hindų religiją ir pertikrina, jog ją galėjo sutverti sau tiksliai jauna, tvirta ir laiminga tauta“.

Pažvelgus gi į tą pačią religiją iš kitos pusės, būtent iš to, kaip ji pritaikoma gyvenime, kaip ji yra praktikuojama, mes negalėsime sutikti su tik ką išreikšta Mengis'o nuomone apie Hindų religiją, arba apie Brahmanizmą.

Kultūros historikas Grant'as rašo: „Kiekviena gentis, kiekviena šeimyna turėjo savo dievą, kuriam kelis sykius į dieną nešdavo atnašas. Daugelyje šeimynų ir net genčių laikyta dievu virintus ryžius, kuriam deginta aukos ir į kurį melstasi. Pas kitas gentis ir šeimynas buvo savi dievaičiai—fetišiai, padaryti iš kaulo, akmens ir medžio. Stabmeldžiai Hindai laikė dievais žvėris, ypatingai gi naminius gyvulius. Taip antai, žaltys buvo tai rustas ir piktas dievas, reikalaujans žmonių aukų; naminės išmatos (mėšlas) buvo ir gi šventu dalyku, kurį Hindai glėbiais nešdavosi į šventnamius, pamaldų laike.“

Hindų nuomone, visas pasaulis buvo apsėstas nedorų dvasių, kurios reikalavo atnašų žmonėms; ačiu tam nežmoniškam įsitikrinimui, Hindai kasmet sudėgindavo dievaičių pagarbinimui ir jų rustybės permaldavimui artį 1,000 žmonių.

Toliau, kuningai ir aukų rinkėjai, naudodamiesi liaudies tamsumu, lupo ją, kiek galėjo ir kaip tik išmanė. Hindas, nešdamas kokiam nors dievaičiui atnašą, tankiai buvo priverstas užmokėti kuningui daug brangiau, negu ta jo auka buvo verta. Šventraštyje buvo įsakyta mokėti kuningui, dėkavonės atnašą atnešant, 5 auksinius piningus, 5 galvijus ir 5 šmotus gelumbės. Historikas Lippert'as tvirtina, kad yra buvę faktų, kuomet kuningams išsykio mokėta už dėkavonės atnašą po 4.000 iki 6.000 galvijų ir nuo 1.500 iki 40.000 arklių.

Toliaus, laikams bėgant, brahmanizmas rėmėsi tikėjimu į dušių kraustimąsi. Brahmos kuningai skelbė žmonėms, kad, žmogui pasimirus, jo dušia eis pas didžiausį viso pasaulio dievą, pas Brahmą; jei žmogus savo gyvenime neužtektinai teatnešė aukų, tai jo dušia nepasiliekanti pas Brahmą, bet grįžtanti atgal ant žemės ir apsigyvenanti kokiame nors gyvune, pavyzdžiui šunyje, katėje arba kiaulėje ir kt. Toksai tvirtinimas turėjo nemažą įtakmę į tamsią liaudį, ir kiekvienas Hindas, ne-

norėdamas, kad jo dušia apsigyventų tokiaime nevalyva-me sutvėrime, kaip pvzd. kiaulė, bogindavo pas kuningus paskutinį savo turtelį, kad tik permaldavus dievus, o ypatingai, kad užsipelnius Brahmos mylistų. Pertai nėra ko stebėtis, kad Indijos kuningai buvo taip galingi ir turtingi, kaip niekur kitur pasaulyje.

* * *

Iš privesto viršiaus prilyginimo tarp rašytosios religijos ir praktikuojamosios gyvenime aišku yra, delko ir mintytojų nuomonės skiriasi, kuomet jų bandoma apibūdinti prasmę žodžio „religija“. Tie jų, kurie giria religiją, žiuri į ją iš šventraščio ideališkosios pusės; ir ji, iš tos pusės žiurint, atrodo švelni, skausi, švari, tarytum jaunas, nesugedęs ir gražiai sunokęs vaisius. Jie negali nesigėrėti puikiomis žmonijos idėjomis, jų dvasios galingais tvariniais, gimusiais dar senovėje ir užlaikiusiais savyje anų gadynių žmogaus dvasios svajones ir lukesčius. Tie gi, kurie peikia, ima religiją tokia, koki ji apsireiškia žmonių tarpe, koki yra ten, kur žmonės religijos įtekmės sutrukdyti, neina pirmyn tokiais pažangos žingsniais, kokiais turėtų eiti, jei nebutų sulaukomi tikybos statomųjų kliučių. Taigi pirmieji žiuri į religiją per šviesius akinius, o šitie užsideda tamsesnius.

Vienok religijos tasai dviveidiškumas, dvipusiškumas, nėra tai amžinoji ir bendroji tikybos ypatybė. Pavyzdžiui galime paimti žmones, esančius ant žemo kultūros laipsnio, žmones laukinius. Jų religijinės idėjos ir patsai gyvenimas yra sutartyje, čia beveik nėra priešingumo, kontrasto. O pas civilizuoatasias tautas jis aiškiai apsireiškia. Iš to išvedama, jog tasai religijos dvipusiškumas kyla ne iš jos esybės, bet iš išlaukinių aplinkybių, iš socialių ir politišku sąlygų, kuriose gyvena tautos.

Kad tai geriau mums paaiškėtų, turime atsikreipti į praeitį ir pažiūrėti, kokiū būdu religijos atsirado ir koki buvo jos plėtojimosi laipsniai.

Plačiai žinomas mintytojas Herbert'as Spencer'is šitaip aiškina religijos atsiradimą: tolimoje senovėje kiekviena šeimyna, kiekviena giminė turėjo savo šventvietę, arba aukurą, ant kurio atnešama aukos ir prie kurių pasimeldžiama į senai mirusius bočius ir prabočius. Senovės religijos pamate buvo garbinimas senai pasimirusių bočių, ir jie buvo laikomi dievais. Šito apsireiškimo atsiradimą Spencer'as taip aiškina.

Senovės žmogus, priverstas nuolatos drebėti nuo speigo, amžinai badauti, be paliovos rupinties vienu tikslu klausimu, kaip užlaikius kune gyvastį, kaip laimėti kovoje su savo priešais už duonos (by maisto) kąsnį—jo priešais tuokart buvo visa gamta, neišskiriant ir kitų, tokių pat, kaip ir jisai žmonių,—negalėjo auklėti ir lavinti savyje poetišku svajonių, neturėjo laiko gėrėtis grože, nemokėjo išžiūrėti gamtoje dailios garmonijos visų dalykų, augmenų, gyvunų ir tt., negalėjo jis galvoti

apie tokius dalykus, kaip klausimas, kur yra visų dalykų pradžia, kur yra visų priežasčių priežastis.—Tokiu būdu tokio žmogaus i tikėjimas į nematomus dalykus mažu—pamažu išsivystė iš ko nors visai paprasto, o ne iš palinkimo žmogaus dvasios prie poetiškumo, svajotingumo, kaip tai kartais tvirtinama.

Nepaprasti gyvenimo (gamtos) apsimėškimai, su kuriais toks žmogus susidurdavo ir kurių niekaip negalėdavo išsiaiškinti, priversdavo jį manyti tuos dalykus esant viršgamtiškais. Gyvenimo gi sąlygos atitraukdavo jo mintį nuo systematiško tų apsimėškimų studijavimo, kas būtų privedę jį prie kitokių išvedimų ir aiškesnio dalykų supratimo. Taigi tokio žmogaus dvasioje ir supratime tie nesuprantami jam dalykai, tie neišsiaiškinti gamtos apsimėškimai atrodė jam kažkuo baisum, iškilmingu, dideliu ir nepaprastu, prieš ką jisai, vergas gyvenimo sąlygų ir gamtos persekiojamas gyvunas, lenkėsi, kaip prieš kokią paslaptį, arba galybę, kuri gali by laiku jam pakenkti, arba kuri gali pagelbėti jo kovoje su jo priešais; o ta jo kova—tai viso gyvenimo kova, nuo kudikystės iki senatvei, jei tokios jam budavo lemta susilaukti.

Prie tokių apsimėškimų, arba paslapčių, reikia prirokuoti mirtis. Štai, senovės žmogaus draugas da neseniai vaikščiojo, buvo sveikas, greitas, mitrus, kaip ir visi; dabar guli sustingęs, sušalęs, nebegyvas; vaikščiojama apie lavoną dieną—kitą, jis pradeda puti ir smirdėti. Tokį apsimėškimą, kurs, be abejonės, nustebino senovės žmogų, jisai butinai nori sau išsiaiškinti. Jisai pradeda atkreipti savo atidžią į dalykus, kuriuos mato aplinkui. Jis mato savo ir kitų žmonių šešėlius; jis nesu pranta ir nežino, kas tai yra šešėlis, bet žino, kad nuo jo negalima pabėgti. Mažu—pamažu žmogus prieina prie to, kad pradeda sau įkalbinėti, jog šešėlis—tai yra ant-rasis 'jis', jog tai žmogaus siela, suteikianti žmogui gyvastį. Žmogus miega ir sapnuoja—tai jo šešėlis atlieka viską tą, ką jis sapne mato. Žmogus numirė—tai jo šešėlis pabėgo nuo jo, pasišalino ant visados: pabėgus nuo žmogaus sielai, žmogus miršta ir pavirsta į dulkes...

Žmogus išnyko, bet jis, arba jo lavonas, yra dar matomas. O šešėlis, arba žmogaus siela, dušia,—kur gi ji dinga?

Laukinis žmogus išgalvoja sau, kad šešėlis klaidžioja po girias—miškus, apsigyvena kituose gyvunuose, ar pasikelia į dangų, pas saulę, mėnulį, žvaigždes ir iš ten atsikreipia į gyvenančius dar ant žemės, reikalaudamas sau maisto ir gėrimo...

Toliaus, žėdnas stambesnis ir aiškiau atjančiamas gamtos apsimėškimas, kaip vėjas, audra, griausmas, žaibai ir tt., laukinių žmonių yra sujungijama su mirusiųjų dušiomis, su tais pačiais šešėliais: sakoma, buk jie reikalauja sau maisto, buk pyksta už tai, kad likusieji gyvais pamiršo apie juos. Ir pas mus, Lietuvoje, kaip kur, rudens vėjams užstojus, šiltoje trioboje susėdę žmo-

nės kalba, buk tai "nekrikštytos dušėlės" verkiančios ir dejuojančios,—vadinasi, pas mus ir gi dar užsilaikė jungimas mirusiųjų žmonių dvasios su išlaukiniais gamtos apsimėškimais.

Kap minėtasis Spencer'is, taip lygiai ir kiti to klausimo tyrinėtojai panašiais pavyzdžiais aiškina tikybos (religijos) atsiradimą. Visųsvarbiausiuoju tikybos pamatu laikoma tikėjimas į dušias, ar, kitaip sakant, į gyvenimą po mirčiai. Paskui jau kitos gyvenimo sąlygos, į kurias patenka žmonės, ant to pamato stato tolimesni religijos rumą, sutveria naujas idėjas, suteikia savo tikėjimui vienokią arba kitokią išvaizdą.

Parėmimui to dalyko pažvelgkime į vėliaus jau atsiradusias religijas, į tai, koku būdu atsirado supratimas apie gerus ir negerus dievaičius, apie labas ir nelabas dvasias.

(Bus dar).

DENNIS HIRD, M. A.

Evoliucijos Mokslas Paveiksluose.

PERSKYRIMAS III.

Embryologija ir rudimentai.

(Tąsa).

Paveizdan, per visą vertebratų seriją, nuo žuvies iki žindžių, akies kempelyje iš vidaus randasi pusiau-permatomas akies vokas, kurį vadiname membrana nictitans (Fig. 92). Siekis jo: nušluostyti greitai akies pavirši, kad būtų švarus. Gana lengvu matyti, kaip

Fig. 91. Kudikis, triju savaičiu senas, pasikabinęs palaiko savo svarumą ilgiaus negu dvi minutes. Nešėnė žemutiniu galutiniu, pėdu ir kojapirščiu nuostebiai panėsi in beždžionės nešėnė. (Pagal akies mirksnyje padarytą photographiją per D-ą L. ROBINSON'Ą).

pas paukščius smukčioja toji membrana; bet joks žmogus jos pavartoti negali. Milijonai žmonių nė nežino, kad jie ją turi; o vienok mes visi ją turime. Kodėl? Rodos, ne dėl ko kito kaip tik todėl, kad arklys, arelis, ir žmogus parėję yra iš tų bendrų prabočių.

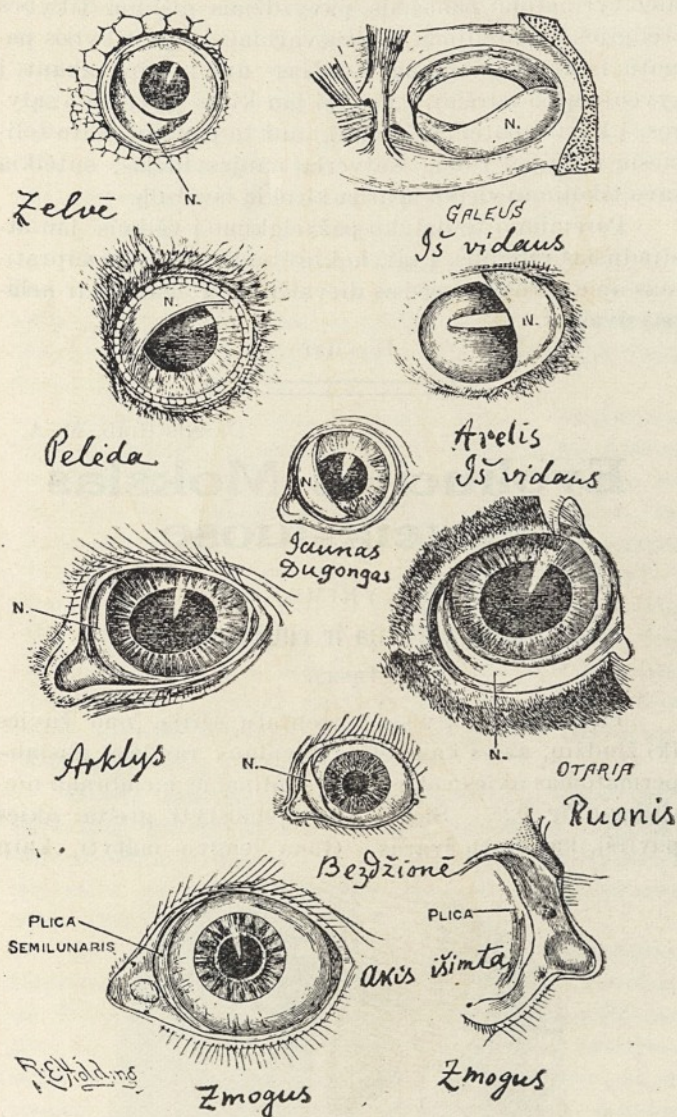

Fig. 92. Ilustracijos mirkčiojančios plėvelės (membrana nictitans) pas visokius čion invardytus gyvunus. Litera N pažymi membraną kiekviename atvėjyje. Pas žmogų ji vadinama esti plica semilunaris, bet tai vis tas pats daigtas.

Fig. 93 mes matome organą, kuris yra šaltinių tiekio bėdos, kada pareina į uždegimą. Appendicitis liga dabar yra gerai žinoma. Šitoje figuroje appendix—tai mažiausioji iš parodytųjų struktūrų—vienintėlė nenu-pjauta. Šitoji struktūra yra didelė ir naudinga pas daugelį žole mintančių gyvunų; bet pas žmogų ji yra per menka, kad tai lietai tarnautų, ir esti šaltiniu didelio pavojaus dėl jo gyvybės. Pas orangą ji esti daug didesnė negu pas žmogų, taip gi atnašiai didesnė yra

žmogiškame gemale. Kam žmogui reikia tokio organo?

Jeigu pasakytum paprastam šviesuoliui seklyčioje ar darbavietėje, kad jo pratėviai galėjo krutinti ausis augštyn ir žemyn, kaip kad dabar daro arkliai ir šunės, jis arba labai išsižeistų arba paimtų tave už koki juok-darį. Bet Fig. 94 matome raumenis, kuriuos dar kiekvienas žmogus tebeturi, ir kurių daugumą jis pavartoti nebegali. Vienok-gi tie raumenys yra tokie patys, kokius kiti gyvunai panaudoja krutinimui ausų augštyn ir žemyn.

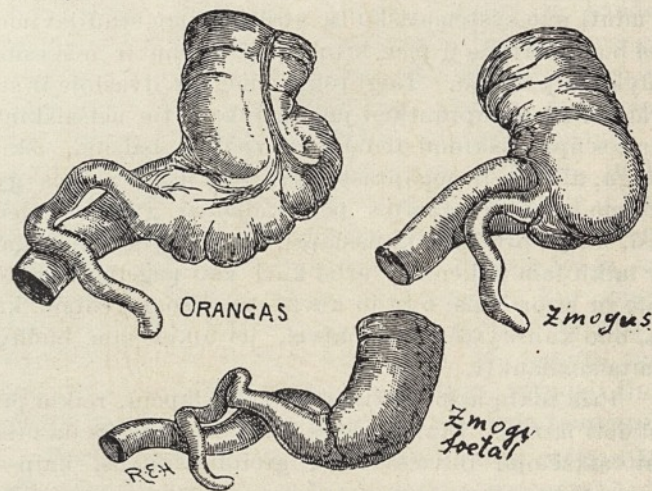

Fig. 93. Appendix vermiformis.

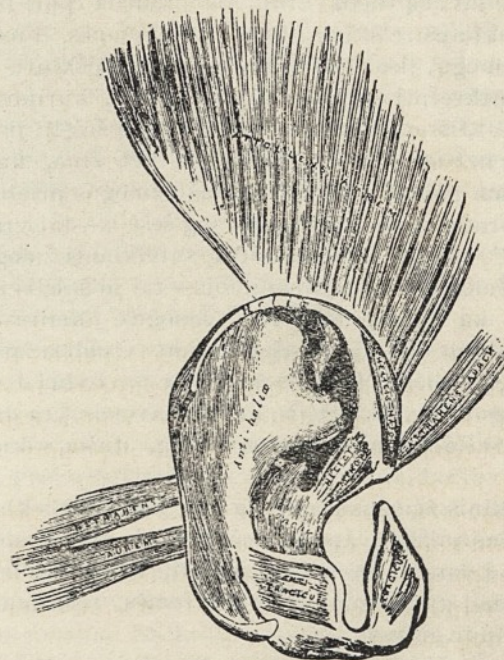

Fig. 94. Rudimentariai, arba pėdženkliniai ir nenaudingi, raumenys žmogaus ausies.

Gal-but tie žmonės, kuriems išdydumas neleidžia pamintyti apie save, galės išžiūrėti tą keblumą aiškiaus pas "žemesniuosius gyvunus". Na-gi, Fig. 95 ir 96, mes gauname tą pačią pamoką apie rudimentus labai įdomiu budu.

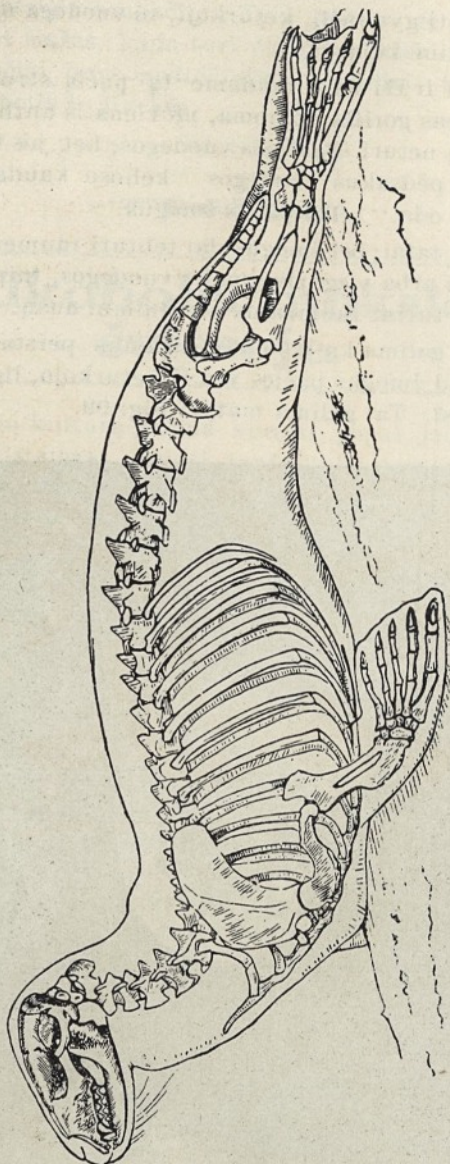

Fig. 95. Ruonio skeletonas.

Ruonis ir bangžuvė, kurius daugelis mano esant žuvmis, turėjo pavirsusiais būti iš keturkojų prabočių. Pas ruonį (Fig. 95) mes matome visus kaulus užpakalinių kojų sutrumpėjusius ir nukreiptus užpakalin, iki jie išrodo lyg kokias vuodegas.

“Bangžuvėje atmainos dar toliaus nuėjo, taip kad užpakalinių kojų iš lauko pusės nebeliko, ir jos reprezentuojasi tik viduj—ir tai tik pas nekurias veisles—palaikais taip rudimentariais, kad net sunku yra tikrai pažinti tolygumus kaulų“.

Na-gi, niekas negali užginčyti tos buities nē-gi užsigtinti išmokti tą pamoką. Ruoniai ir bangžuvės pareina nuo žemės gyvunų. Niekas nedrįs tikrinti, kad gražios ruonio ir bangžuvės rankos, kurios kaipo *rankos* esti visai nenaudingos, tapo sutvertos taip sau, kad pasislėptų panėšinčiame pelekams maiše, idant taptų nenaudingomis.

Dar įdomesnis yra dalykas pythono (milžiniškos angies), Fig. 97. Iš tiesų, tai net keista. Figuroje po dešinei matosi du mažų juodu nagu, kurių vienas yra pažymėtas kaipo B. Jie yra nenaudingi, ir tik pamatę skeletoną po kairei mes tegalime permąstyti, kad jie yra palaikais to viso, kas užsiliko nuo jų kojų!

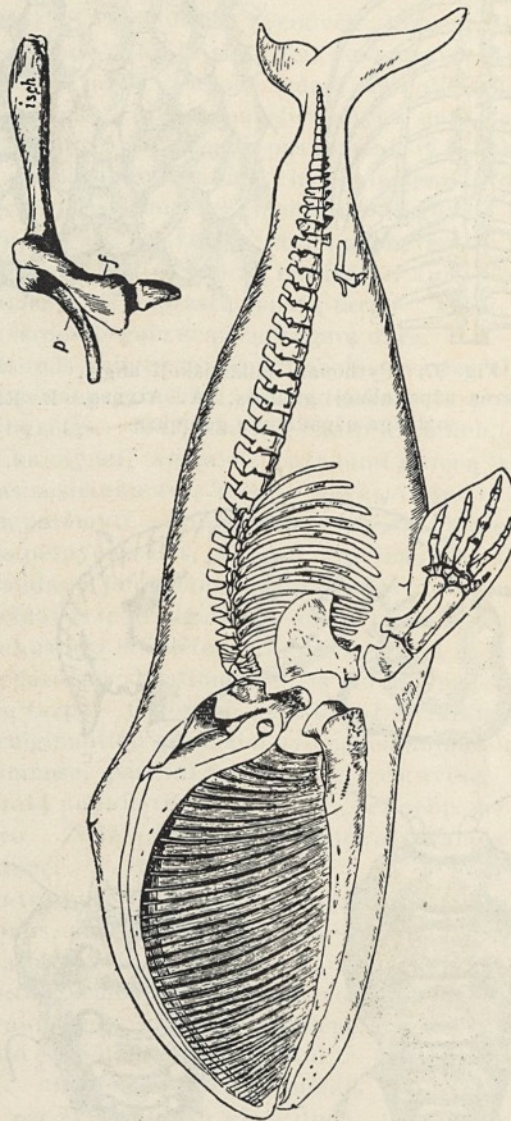

Fig. 96. Skeletonas Grenlandiškos bangžuvės. 1—100 dalis prigimto dydžio. Rudimentariai pelvies kaulai yra rodomi didesnėje skalėje augštutiniam piešinyje.

Nebūtų smagu apleisti šitą šaką mūsų apšnekos, kur šitie kraštutiniai pavyzdžiai susisiečia su juokingu, nepasakius žodelio apie ankstybą pajuokimą, kreiptą prieš Darvino stebėtinąjį atidengimą, kada jis pirmu sykiu tapo paskelbtas svietui. Žinoma, aš atsiėnu prie plačiai tarp žmonių žinomo keblumo, kad žmogus neturės vuodegos, ir todėl negalys būti giminingas su ilgvuodege beždžione! Daugelis tiek tik ir tesupranta evoliuciją, ir norėtūsi jiems pasakyti, kad tajai dar jie nē už vuodegos nēra čiupterėje.

Vos tik mes esame matę, kaip organai gali sumenkėti iki menkų rudimentų pas įvairius gyvunus. Na-gi

Fig. 98 parodo tris stebėtinius daigtus, tiesiog nutaikytus į šią klausimą apie juokingą vuodegą.

Reikia išidėmėti, kad No. 1 šitoje figuroje mes tu-

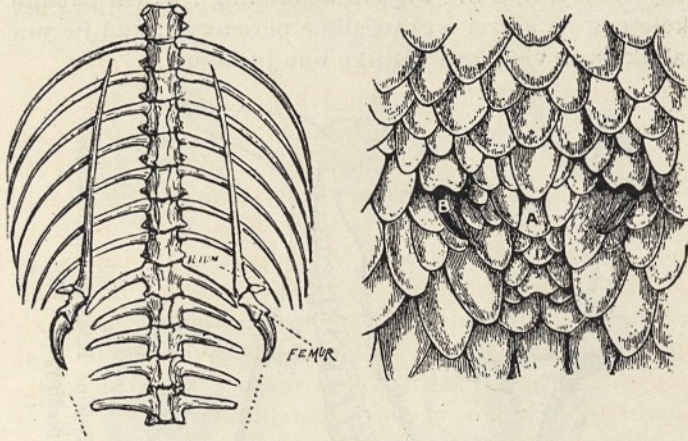
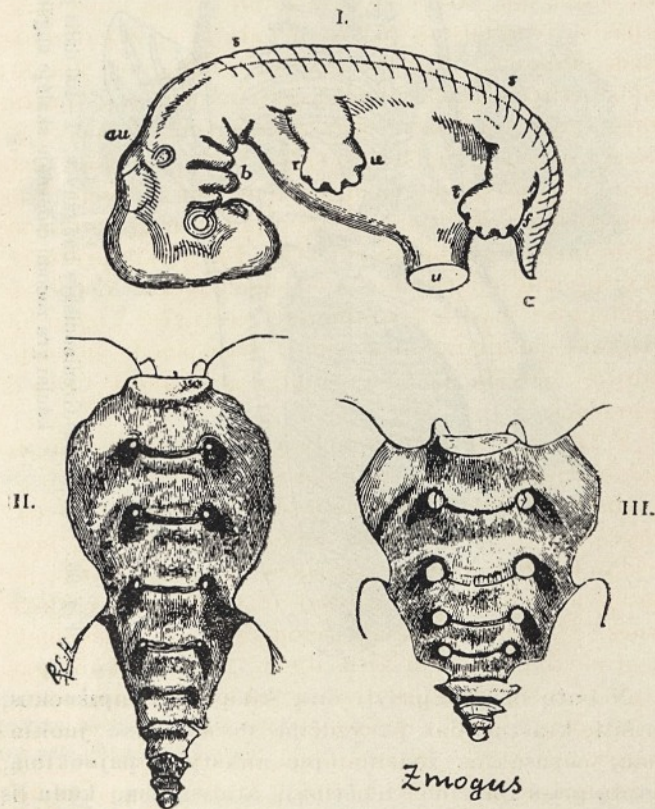

Fig. 97. Pythonas, milžiniškoji angis.
(Rudimentarės užpakalinės galunės. A. Atvara. B. Raginė užbaiga užpakaliniu galuniu).

GORILLA

Fig. 98. Pasturgaliai. I. Braižinys žmogiškojo gemalo (embryono), maž daug septyniu savaičiu senumo, parodantis prietaikmę galuniu ir vuodegos prie liemens. r, radialis, u, ulnaris kraštas rankos ir rankšėivės; t, tibialis, ir f, fibularis kraštas pėdos ir žemutinės kojos; au, ausis; s, nugarkaulis; u, bambos virkštė; b, branchialiai pažiauniu plyšiai; c, vuodega. II. ir III. sacrum gorillos ir žmogaus, su rudimentariais vuodegos kaulais (coccyx).

rime mažutį gyvūnėlį, keturkojį, su vuodega *ilgesne* negu jo užpakalinė koja.

No. II ir III mes randame tą pačią struktūrą pas žmogų ir pas gorillą. Žinoma, nė viena iš anthropoidžių beždžionių neturi *išlaikinės* vuodegos; bet jos turi rudimentarius pėdsakus vuodegos "keliose kaudalėse vertebose po oda." Tai pat ir žmogus.

Netik tatai; bet žmogus dar tebturi raumenius "mastigavimui arba vizguriavimui" vuodegos, taip pat kaip matėme jį turint raumenius krutinimui ausų.

Ar gi galima ką nors dar aiškiau perstatyti negu tai vis, kad žmogus paėjęs yra iš keturkojo, ilgvuodegio prabočiaus? Tai galima matyti Fig. 99.

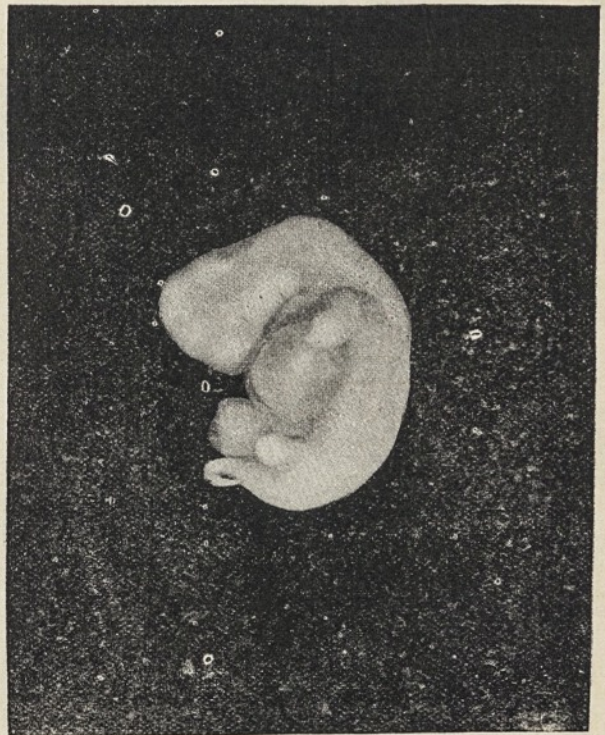

Fig. 99. Žmogaus gemalas tarp 32 ir 35 dienu—beje apie penktąją savaitę. Padidintas apie 3 diametrus. (Iš PROF. ARTHURO THOMSON'Ų).

Tai yra stebėtinai mažas daigtelis, kada prisimename, kad jis padidintas yra trymis diametrais—beje apie devynis kartus.

Vienok galime matyti mažus apskritus išsiptimus, iš kurių išsiplėtos rankos ir kojos; o vuodega yra du ar tris syk ilgesnė už koją. Šitoji vuodegaitė tapo nufotografuota iš prigimties, o ne yra kokių prasimanymu. Ir tai duoda atsakymą netik ant visų vuodegos keblumų, bet tvoksteli tvaną šviesos ant ankstybo padėjimo žmogaus prabočių. Pamoka, kokią suteikia šitas piešinys, randasi *apėmyje* paties piešinio. Toji vuodega nesiranda vėlai gemalo gyvenime, bet anksti; nėra tai yra

išveizda *ankstybų* prabočių. Taip tad ir gemalas nėra didelis, bet mažas, kada turi vuodegą, nėra vuodeguotieji prabočiai buvo nedidžiuliai tvariniai—turbut dydžio tarp pelės ir žiurkės.

(T. b.)

Alkoholis mokslo šviesoje.

Žmonių kultūrą galima spręsti pagal jau esančias naudingas ištaigas. Ko tik tauta kulturingesnė, to ten apčiuopiama daugiau naudingų apšvietos ir mokslo ištaigų. Juk žinome, kad kulturingai tautai nestokuoja didmiesčių, kuriuos puošia viešbučiai, bažnyčios, teatrams vaidinti salės, bibliotekos, įvairių mokyklų trobėsiai ir da daug kitų čia nepaminėtų naudingų ištaigų, kurios visos sakyte pasako, patvirtina miesto gyventojų kulturingumą. Atskiri asmenys, kaimai, miestai—sudaro visą tautą. Toliau gi, kaip gyventojai sudaro tautą, taip jų išsilavinimas, kulturingumas—sudaro tautos kultūrą. Bet, daleiskime, jeigu mes butume neapsipažinę su kulturingų tautų naudingomis ištaigomis, neatskirtume gerų nuo blėdingų, taip sakant, neatskirtume grūdų nuo pelų, imtume domon ištaigų skaičių—kiekybę, o ne jų svarbą—kokybę. Berods nesuklysiu pasakęs, kad atsilankę bile kurin, taip vadinamų civilizuotų tautų miestan, turėtume imti atidžion—na ir ką? Kokias ištaigas? Nugi—smukles! Ir tai negalima įsivaizdinti, kad kas panorėtų ginčyti, jog čia neteisybė pasakyta. Juk, aplamai, kiekvienoj namų eilėj arba taip vadinamam bloke figuruoja dvi trys—smuklės, arba jei nepastarosios, tai švelniau skambantieji bufetai. Tuose pačiuose miestuose su mokyklomis ir šiaip jau naudingomis ištaigomis, turiu pridurti, tik labai retai tegalima susitikti. Da gi, kuomet mokyklos, bibliotekos kartais apiplyšusios, prakiurusiais stogais ir apipelejšiomis sąsparamis, smuklės gi beveik visos spindėtospindė. Joms, matyt, nestokuoja rėmėjų—lankytojų, kurie sunėša ir ir sudeda daug sunkiai uždirbtų centų ant to nepadoraus ir nelento aukuro. Ką gi apšviestas žmogus mano apie šiuos aukurus, apie šias vietas. Oi jis nori ir labai pageidauja, idant dauguma galėtų atskirti prastą nuo gero; idant, suprastų, kurios ištaigos žmonijai reikalingos, kurios—blėdingos. Juk, iš kurios pusės neimtume, apšvietusiems žmonėms, supratusiems smuklių svarbą, tikslą ir veikimą,—liudėti priseina, kad toki negeistini veiksniai randa vietas tarp kitų naudingųjų, mums visiems reikalingųjų ir taip giliai įleidžia savąsias šaknis. Kalbėkim, kaip norim, bet turime atminti, kad smuklės, nors nenoriu jas peikti, teršia mie-

stus ir demoralizuoja jų gyventojus. Bet, pagaliau, reikia apsipažinti su skystimėliu, kurį smuklėse taip sparčiai šinkuoja. Pradėsiu kiek nuo senovės, nes, manding, aiškiau bus galima permatyti svaigalų užimtą poziciją.

KAIP SENOVĖJE ŽIURĖTA Į SVAIGINANČIUOSIUS GĖRIMUS? Senovėje, kuomet tikras mokslas nebuvo iškilęs taip augštai, nefiguravo savo rimumu ir skaistumu, žmonės manė, kad alkoholis—tikras jų draugas. Mat, senovėje manyta, nors nedaug jo išgerk, o tuojau atsiranda pas asmenį, it iš kokio sriaukaus upelio, ir linksnumo, ir išminties, ir drąsos, ir meilės, ir pasišventimo ir mielaširdingumo, ir, vienu žodžiu, tvykso pas žmogų, tarsi nepaprastais gabumais apdovanotą genijų, visi tie elementai, kurie iškelia jį, it monumentą, iš paprastų ypatų tarpo Tatai svaigalai jiems išrodė begalo svarbūs ir gerą darą.

Berods nebutų tai vis alkoholio svarba aikštėn iškelta, jei nepažymėčiau, kad alkoholis tarp žmonių ir vienybę sėjas. Mat, senovėje, kaip ir nudien, susirinkdavo kaimynai, artimieji pažįstami į vieną susiėjimą; nei pas susirinkuosius šnėkos, nei atvirumo iš karto negalima patėmyti. Niurkso kas sau, susiraukę, kai devynios pėnyčios. Bet, kuomet gaivinančio skystimėlio paragaudavo, jau tuomet neapsakomas linksnumas veržte—verždavos ir draugiškumo spėka žaibo greitumu tarp susirinkusiųjų išsiplėtodavo. Seniau tad ir manė, vai koks ypatingas skystimėlis. Jis jau tik pageidaujamas žmonių tarpe. Galop tai neviskas. Dar reikia pridurti, kad svaiginantieji gėrimai buvo pageidaujami netik susirinkimuose, pasilinksminimuose, vestuvėse, ilgainiui įgavo tokį populiariskumą, kad ir šermenys be jų neapsidavavo. Žodžiu, jis visur surado atsakančią vietą ir paguodone.

Antrą pusę vertus alkoholis yra surištas su senovės pasakomis, padavimais, tikėjimais ir burtais.

Mat senovėje, tame pasakų, mytų laike, tullos pasakos sako, kuomet žmonės buvo nenuodėmingi, jų dievai ant žemės, kur nors pasislėpę, gyvenę. Girdi, jie tada buvę nuolankesni, geresni ir karščiau mylėdavę žmones. Sakoma, visokiais budais tarnavę žmonėms. Dar gi per žynius ir per kitus dievų tarnus ir kunigus žmonės klausdavę savųjų dievų visokių patarimų, rodų. Žodžiu sakant, dievus ir žmones buk tai rišęs, vienijęs draugiškumo ryšys. Suprantama, dievai buvę nevisuomet nuolaidūs, nevisuomet bėdnius žmones lygiai mylėdavę ir pagarboj laikydavę. Jie kartais rustaudavę ant savo pavaldinių ir triukšmingai juos baudavę už jų tulus prasižengimus, dievų valios nepildymus. Bet ir dievai, sakoma, nevisuomet budavę toki pikėiurnos, kartais, girdi, ir jų veidai spindėdavo švelnumu ir nuolaidumu. Ypač kada paragaudavo, taip vadinamo, linksmybę duodančio skystimėlio, tada jau netik saviešiams tarnams ir arti dievų stovintiems žmonėms dau-

giau malonės parodydavo, bet, aplamai, taipgi ir žmonės nuolaidesni budavę. Todėl, sakoma, senovėj žmonės ir manydavo, kad toks skystimėlis jau tik geras daigtas, nes be jo, mat, nieko pasaulyje nebutų, ir tikros laimės būtų negalima rasti. Per ilgus metus tad nieko prasto ir nemanyta apie svaigalus. Jiems buvo suteikta pilna liuosybė augti, plėtotis, kerėti.

MOKSLAS EINA TEISYBĖS KELIU. Viskas ėjo gerai. Lietuviai linksminosi, puotudavo midų gerdami. Kitų tautų žmonės turėjo kitokių įvairių gėrimų, kuriais vaišindavo vieni kitus. Susirinkdavo nelaimėse, nuliudimuose; linksmindavos, rėkandavo pokiliuose. Ilgainiui gėrimai įgavo savo pilietybę ir užimdinėjo vis platesnę ir platesnę tarp žmonių vietą, nuolat aprėpinėjo didesnę ir skaitlingesnę žmonių minią ir, pagaliau, netik kad valdonai, dvasiškija, žemesnioji ir augštesnioji ponija be jo neapsiėjo, bet ir paprastam skurdžiui, darbininkui—vergiui tik gėrime laimė ir pasisekimas te spindėdavo. Čia jis rasdavo susiramimą; čia jis užmiršdavo visą savo gyvenimo sunkenybę, visus vargus ir nepalaimas, kurios, be pasigailėjimo ir susimylėjimo slėgė taji bėdiną, nabagą, vargšą vergą. Nenuostabu tatai, jei gėrimą pavadino *aqua vitae*—gyvasties vandėniu.

Bet tas mokslas, kurio tuli taip bijo, tai tikras nenurama. Gi tuos žmones, mokslininkus, kurie plėtojo ir tebeplėtoja, auklėja tyrą, kristalinį mokslą,—drašuliais galima pavadinti. Ir kur gi ne drašuliai? Tik žiurėk: Senovėje visų įtikėta, kad žemė yra pasaulio, visatos centras. Visos žvaigždės, saulės, planetos ir mėnuliai,—visi sukasi apie ją. Klausio jos, o žemė, it kokia žavėjanti deivė, pasiputusi stovi ant savo vietos ir išdidžiai žvelgia, tēmija į savo pavaldinių, tarnaičių—žvaigždžių, saulių, planetų ir mėnulių darbus. Mat jai, žemei, buvo dailu tēmyti į tų nesuskaitomų dangiškų kunų lenktyniavimą. Toliau gi žmogus, augščiausias ir tobuliausias Dievo tvarinys, gyvena ant žemės. Mat ir jam smagiai ant garbingos žemės gyventi. Žemės, ant kurios pirmieji tėvai gyveno; žemės, kurią Liuciferius sutepė savo nešvariais darbais, ir žemės, pagaliau, ant kurios Dievas ir vienatinis Jo sunus gyvena ir mokino žmones naudingų, oi daug jiems reikalingų, daiktų.

Vienok reikia pažymėti, kad tarp paprastų žmonių atsirado ir tokių, kurie žingeidavo aplinkiniais, jiems dar nežinomais, neiširtais, dalykais. Jiems atėjo noras daug iširti ir dažinoti dar pasauliui nežinomus daigtus. Tuos žmones, kurie patįs tyrinėjo nežinomus daiktus ir savo ištyrimus atsargiai kitiems papasakodavo, juos mokslininkais vadindavo ir vadina. Mokslininkas mat, yra tai amžinas žingeiduolis. Jis nori viską iširti. O jei tik suranda, kad ne taip tikrybėje yra, kaip minia mano, tuoj, nieko neatbodamas, tik ukt ir sušunka, buk ne taip viskas stovi, kaip dauguma mano. Mokslas ką kitą apie tai sako!

Taip, ve, jie ir žemę pajudino iš vietos ir privertė ją riedėti apie saulę. Nors tas, iš dalies, gal ir brangiai jiems atsiėjo, bet jie, nieko neatbodami, varo savo numylėtą darbą priekyn.

Žmonės visai manydavo apie nakties laike matomas švieses—žvaigždes. Vieni sakydavo, buk tai Dievas papuošęs dangiškąjį skliautą, idant Jo tvarinys—žmogus turėtų kuo gerėtis; kiti pasakodavo, buk tai dangiškų rumų šviesa—skaistybė spindi, skrieja, apreiškdamą žemės gyventojams dangaus neišpasakytą skaistybę, puošnumą, kuriame jie, jei padoriai gyvens, bus inleisti.

Ar gi galima viską apsaityti, ar gi lemta viską aprašyti, visą senovės žmonių žingeidumą apie žvaigždeles išdėstyti? Žinoma, pasidarytų žingeidų spēlojimai, pasakos.

Mokslininkas, nenuorama, tik šypsos iš tokių poetiškų, linksminančių pasakų. Jis, užsimastęs, kaktą suraukęs protauja, kaip čia išrasti įrankius, su kuriais galima būtų pažvelgti, iš kur toji šviesa ateina? Štai, ve, pasidaro teleskopą ir pasineria neišmąstuotose erdvės plotybėse. Vai kaip nuskubusiai žvelgia jis ton įvairybių ir judėjimo pilnon juron. Ilgainiui kiek žingeidžių dalykų jis ten išvysta ir pradeda pasakoti apie juos kitiems žemės gyventojams, kurie, užžavėti išsvajotais daiktais, iš karto nei klausyt nenori. Vienok mokslininkas—astronomas pertikrinėja juos matytais, iširtais apsiereiškimais, jog žemė nestovi ant vietos; buk saulė nesisukanti apie ją; kad tos matomos naktinės šviesos yra tai toli, toli erdvėje degančios saulės ir žvaigždės.

Toliau pasakė milijoniniai žmonių miniai, kad žemė, ant kurios jie gyvena, nėra paplokšti; tai ne blynas, bet apskrita, maž-daug obuolio pavidalą turinti. Na, galop, kiek tas mokslininkas pripasakojo įdomių, žingeidžių ir stebėtinų dalykėlių. Ir kaip jis sužavėjo pasaulį savo gudrumu, draša ir pasišventimu.

Mokslininkas ne tik žingeidavosi tolimais ir dideliais daiktais, bet taip kukždeno noras, žingeidumas liepė jam žvilgterėti į mažyčių gyvunėlių karaliją, ne užmiršti ir jų, vargšų.

Bet kėblumas užtvenkė mokslininkui kelią. Jo akis pasirodė silpnos visos smulkmenas matyti. Jam ir vėl atejo mąstymo, gilaus protavimo periodas. Jis ir vėl svajojo, koku budu galima būtų nusileisti smulkiųjų gyvunėlių karalijon?

Ir ką gi?! Pasidirba mokslininkas tokį, tartum, magišką, stiklą, kurį jis užvardino mikroskopu. Šis stebėtinai stiklas padaugino tuos mažutyčius gyvunėlius net kelis šimtus kartų ir atvėrė jų keistas, paslėptingas ypatybes prieš mokslininko akis. Nusistebėjo senelis—mokslininkas iš tokio tų gyvunėlių keistumo, palingavęs galva, gerai viską apmąstęs, ir pradėjo skelbt žmonėms naują mokslo misiją, naujas dar negirdėtas mintis.

(T. b)

Kalėdos.

Lyg upelyje vanduo, slėpingai ir neinsivaizdinančiai laikas bėga. Dauguma žmonių net nusistebi taip greitai ir netikėtai sulaukę seno amžiaus. Vienok žmonių gyvenimas, nepanašiai laikui, nepraneša nepalikdamas jokio paskui save pėdsakio. Turime istorijas, chronologijas, turime gyvenusių žmonių nuveiktus darbus. Jie yra praėties veidrodys, kuriame atspindi ir galime iš jo išskaityti prabėgusių amžių žmonijos pastangas, judėjimą, jų psichologiją. Iš tokių chronologiškų ir istoriškų užrašų, nors visai mažai, betgi ši-tą išskaitome, sužinome apie Kalėdas ir apie Kristų, kurio gyvenimo pagerbimui švenčiame šią linksmąją ir visų metų žymiausią šventę.

Kristaus gimimo diena, lygiai kitiems senukės gadyne svarbiems historiškams nuotikiams, gludi miglotoje praėties versmėje. Tikrai niekas nežino, kada Kristus gimė. Nesiranda, o gal istorikai ir Kristaus laikų tyrinėtojai, neįstengę sučiupti jokių neabejotinai užtikrinančių ir autentiškų dokumentų, kurie nurodytų Kristaus gimimo dieną, savaitę, mėnesį. Taip krikščionis, protestonai, taip žydai ir kitatikiai lygiai sutinka, kad 25 d. gruodžio tai nėra Kristaus gimimo diena. Kaip sykis šiame laike būdavo Judejoje lietingas sezonas ir iš upių ir žemumų išsiliejęs vanduo apsemdavo visas lygumas. Delei šių priešasčių raštuose minimieji aviganiai niekaip negalėjo saugoti avis nakties laike. Iš senų raštų vien tai neabejotinai sužinome, kad Kristus, savo jaunystės dienose buvo visai nežymi ypata. Visi pasilikusieji apie Kristų dokumentai tapo parašyti apie tris-keturias dešimtis metų po jo mirimui, ir da tokių ypatų, kurios pirmiau visai nieko nežinojo apie Kristų ir jo visą praėti, jo jaunystės dienas. Toki dokumentai, aišku, nėra moksliskai bei historiškai pasitikėtini. Tuli rašytojai*) pasitikėtina tvirtina, kad Jėzus buvo beturčių tėvų, Juozo ir Marės, sunus. Jis turėjo brolių ir seserų. Savo jaunose dienose, lygiai savo tėvui, Kristus buvo pagirtas ir paaugštintas dailydė. Tuli rašytojai ir Kristaus laikų tyrinėtojai sako, buk jo rankų dirbti baldai ilgai pasiliko žmonių atmintyje ir pagarbėje po Jėzaus mirimo. Kristus lygiai kaip ir kiti idealiai ir genialiai asmenys, ilgainiui laipsniškai ir be antpuolio kilo augstyn, kol pagalios pasiekė vieną viršiausių intelektualių vietų.

Kristaus laikuose ponija buvo augščiausiam žydėjime. Antron pusėn veigija pasiekė augščiausią paniekos, išnaudojimo ir žiaurumo laipsnį. Jėzus, visą

tai matydamas, negalėjo pakešti ir pradėjo imti žmones, jog kiekvienas sutvėrimas turi maitintis sunkiu darbu ir prakaitu pagaminta duona. Minios beturčių susirinkdavo jo prakalbų, pamokslų klausytų. Tai labai nepatiko ponijai ir jie pabijoje, kad prieš juos nekiltų revoliucija. Ėmė, galop, sugavo ir, pagal tuolaikinį būdą, nuteisė, apkaltino ir nukryžiuvojo Kristų.

Tuli žydų rašytojai pripažįsta, buk Kristus gydęs liguistus. Šiam jo darbui vienok nepriduoda dieviškos galės bei stebuklų. Jis gydęs ligonius vaistais. Štai koku būdu tą viską išmoko.

Yra sakoma, kad Kristus draugavo su tulais gydotojais, iš kurių išmoko, kaip gydyti pavargėlius ir beturčius. Šiuo savo žinojimu jis patarnavo bile kam neimdamas už tai jokio atlyginimo. Tuo jis įgijo žmonėse didelį pasitikėjimą ir populiariškumą, o galop net šventojo ir Dievo sunaus galę.

Idant geriau suprastume Kristaus laikų medicinos mokslą, čia priseina pabriežti tulas svarbesnes to mokslo fazes.

Žmonių ligos tada buvo gydomos: žolėmis, užkalbėjimais ir gydančiais vandenimis. Kristus, išmokęs žoles, kurios gydė tam tikras ligas, pats sumaniai gydė žmones. Tas visai nėra nuostabu, nes paveizdon, Lietuvoje per ilgus metus ir tulose vietose (dzukijoje) net šiandien panašiai žmones gydo. Lietuvoje randas visai nemokytų senukių, kurios žino aibes visokių gydančių žolių, kuriomis, lygiai daktarui, išgydo sergančiuosius nuo paprastų ligų. Man pačiam teko matyti, kad kaimo senukės smulkiai sutrintomis, sumaltomis ir su kiaušiniiais iškeptomis gyduolėmis pasekmingai išgydė persidirbusį jaunikaity. Po ranka turėdami tiek panašių pavyzdžių, nieku būdu negalime tikėti, jog Kristus ki taip gydė ligonius.

KALĖDOS SKIRTINGUOSE LAIKUOSE. Ne taip senovėje buta, kaip šiandien viską turime. Kad ir Kalėdos, kurias visas civiliziuotas pasaulis švenčia 25 d. gruodžio, žiloje gadyne švedavo skirtingais laikais. Vieni krikščionis šventė Kalėdas geg. mėn., kiti balandžio mėn., o da tuli net sausio mėn. Kaip jau augščiau minėjau, kadangi niekas nežinojo tikros Kristaus gimimo dienos, todėl ir bažnyčios galvos niekaip nesuitaikė paskirti Kalėdoms švesti laiką. Tik ilgainiui prieita prie vienos minties, butent *Kalėdos turi buti švenčiamos 25 d. gruodžio.*

Krikščionių galvas privertė paskirti šiąją laiką Kalėdoms pagonų metinės ir labai triukšmingos šventės. Kaip syks šiuo laiku romėnai apvaikščiojo metinę ir labai iškilmingą šventę *Saturnalią*. Toliau vakaruosna germanai šventė panašią iškilmę, *Yulę*. Šiuo laiku žmonės manydavo, kad dabar saulė sugižta nuo žiemos mirties prie pavasario gyvatos. Tam pažymėti, pagonis ir švedavo begalo iškilmingas šventes.

*) Žiurék Biblijoj ir Jewish Ency.

Dar gi yra sakoma, jog tuli pagonis tikėjo, kad saulė, gyvatos deivė, narsiai kovėsi su žiema, mirties ir amžino išnykimo deive. Girdi kova buvusi sunki ir nuožmi. Iš karto saulei nekaip tesisekdavę, todėl dienos trumpėdavę, o kartu visai žmonijai grėsdavęs visuotinis išnykimas, mirtis. Bet, štai vėl diena pradėdavo eiti ilgin, kas reiškė apgalėjimą nelemtos žiemos deivės. Pagonys tad rykaudavo, linksmindavos ir šventė naujo atgimimo šventę.

Jeib paversti pagonių šventę katalikiška, krikščionių vadovai nusprendė švesti Kalėdas pagonišku švenčių laike. Krikščionybė besiplėtodama visai išnaikino pagonybę, o Kalėdos užėmė romėnų *Saturnalios*, o germanų *Yulės* vietą.

Švenčiame Kalėdas ir garbiname dievą augštybėse, o visai užmirštame, kad Kalėdos visai nėra Kristaus gimimo diena. Vai kaip keista, kuomet sužinome, jog Kalėdos yra iš pačių pamatų dirbtina ir artimai surišta su pagonų iškilmėmis, šventė. Paduodu plačijai miniai šiuos kelis istoriškus bruožus, nes manau, kad jie teisingai nušvies Kristų, kaipo žmogų, mokytoją ir Dievo sunų. Pačios Kalėdos irgi pasilieka tik linksmumo, o ne Dievo sunaus gimimo, šventė. Tai rašydamas vienok nemaniau padaryti nors kokią skriaudą katalikų bažnyčiai. Jeigu encyklopedų rašytojai*) pilna burna kalba apie Kalėdas ir Kristų, kaipo žmogų, o ne Dievo sunų, tai, berods, ir mums, lietuviams, pavartu tai žinoti.

Z. Vitkauskas.

*) Emau medžiagą iš Inter. Ency., p. p. 710; Ency. Brita., p. p. 704; Univer. Cyclo., p. p. 552; Jewish Ency. ir Cath. Ency. žiurėk Kalėdos.

Šis bei Tas iš Chronikos

Mieli draugai ir malonūs nedraugai! Gerbiamieji šalininkai ir nemalonus veidmainiai bei pavyduoliai! Atėjo valanda, kada noriu su visais pasisnekėti veidas veidan, akis akin.

Pasenau. Tai nestebuklai. Visi pasenstame. Bet aš pasenau, jums, Lietuviai, bedirbdamas. Ir dirbau iš visų savo pajiegu, iš visos širdies. Neuždėjau apgavinių klynikų, nė apgavinių bankų, nė šiaip apgavinių įstaigų. Aš patsai ypatiška n' esmi "nunešęs" niekam pinigų. Ką dariau savo gyvenime, viską dariau—*bona fide*. Jeigu turėjau kokias skolas—o turėjau jų nemažai—, aš stengiausi jas padengti, sulyg paskutiniam

skatikui. Nesykį tapau apgautas kitų, bet—kas netapo apgautas, jeigu artimui viso labo trokšta?

Tarp kitų darbų—gydau ligonius. Prisipažįstu, kad dabar žiuriu, idant mano gydymas taptų apmokėtas. Vis gi bėgyje 23½ metų, ligoniai mano prižiūromi ir gydomi, man kaltais liko—\$16,400. Žinoma, tą sumą negaliu kitaip kaip paaukauti—visuomenės labui.

Gelbėjau moksleivius, gelbėjau beturčius—vargšus. Buvo laikas, kad net savo čeverykais dalinausi su jais, kada tik vieną porą turėjau pats. Tuli iš beturčių pavirto šiadien į turtingus; ar jie sugražino man skolas? Ne! Praturtę skurdžiai dar manę išjuokia, kam aš—pats vargšas budamas—juos gelbėjęs esmi, pasidalindamas tuomi, ką turėjau. O tai lietai esmi išleides bent 7000 dolerių savo gyvenime. Na, sakysite—mane gelbėjo kiti, kada buvau varge. Primena man kun. Burbą ir kun. Dembskį.

Kun. Burba man buvo įteikęs apie 500 dol., išsidedamas, kad atidirbsiu tautos labui besitriusdamas. Rods, kivirčams kilus, kitą giesmę giedojo. Tačiau prieš jam mirsiant, susitaikėme, tik vienos išlygos išpildyti negalėjau: rods buvau Plymouththe, kada jį laidojo, bet ant kapo nelemta buvo man pamokslas jam pasakyti: kuningai neprileidė. Tad parašęs esmi pamokslą raštu, kurs savo laike tapo atspaudintas.

Kun. Dembskis išgyveno pas manę apie 22 metus. Prižiūrėjau ir sergantį ir sveiką. Iš pradžių teko jo farmon man įdėti apie 350 dol. Vėliaus jis pardavė savo farmą už 2300. Dar šiek-tiek pelnė iš savo raštų. Mirdamas man paliko 10 dolerių ir kiek savo kuingų, kurias pardavus bene įeitų artymais 1000 dolerių. Rodos, ir čion aš skriaudos n' esmi padaręs senukui, kurio visi artimiausieji giminės išsižadėję buvo, nors giminaičiai ir šiadien skelbia, kaip manę kun. Dembskis pralobinęs esąs. Kas aplinkybes gyvenimo pažįsta ir žino, kaip lengvu yra senuolius slugoti ir galiaus pašarvoti, tas apspręs, ar aš pralobau senelį užlaikydamas, dar kuningams visai intriguojant nuo seniai, kad jį išmetus po plynu dangumi. Jis vis gi nugyveno savo amželį su manimi ir pas mane, kaipo draugas ir patarėjas.

Tarp savo geradėjų, turiu paminėti Joną Birštoną iš Shenandoah, Pa., kurs netik Pottsvillės teisme rupinosi mano gerove, bet ir paskui, Scrantone, pagelbėjo man—skolindamas \$600 įsteigti aptieką. Tame laike ir p. Paseckas atliko man savo gerą tarnystą. Abiem nesilikau skolingų, atmokėjau su nuošimčiais, ir jų minėjimas—o abudu yra mirusiu—liko mano širdyje, iki aš gyvas pasilieku (nors p. Birštonas nepasitenkinęs buvo, kam aš skolą atmokėjau pirma, negu jis reikalavo!)

Šiadien-gi pats senstu. Akių šviesa nebetarnauja man, kaip seniaus. Nors "L. Mintį" norėčiau redaguoti, bet nebegaliu tiek rašyti, kiek pirma rašiau. Todėl ir turiu perduoti ją rankosna jaunesnių žmonių, kurių ir

sveikata ir energija liudyja, kad sveika mintis, tėvynės ir tautiečių meile perimta, neleis „L. Minčiai“ nukrypti į šuntakius. Visą įsitikinimą turiu į pastangas chemiko p. Zigmo Vitkausko, auklėtinio Valparaiso universitātės, ir manau, kad jis tęs mano darbą toliaus, tik su didesne įstanga, su didesne pasekme,—taip kad susilauksime išsipildant mano troškimo: *laisvos Lietuvos, apšviestų tautiečių, prakilnių ir amatuose, pirklyboje, pramonėje ir moksle*. Galėsiu sav ramiai užbaigti amžių, mitydamas tąsą savo darbo taip kilto žmogaus rankose.

Nesakau, kad jau nieko nesakysiu ar nerašysiu. Bet reikalauju atsilsio. Tikiu, kad ir nedraugai tokio atsilsio—po 35 metų darbo—man nepavydės.

Su tikra pagarba visiems

Dr. J. Šliupas.

Ag. Repplier ir J. W. White, straipsnyje „Germany and Democracy“ (Public Ledger, 20. XII. 1914) štai kaip atsiliepia apie Vokiečių įimamą vietą pritaikinime mokslų:

„Tikrinimą, taip lengviai skelbiamą D ro Dernburgo, kad „Vokietija įima pirmą vietą pritaikinime mokslo“, reikia užginčyti. Nuomonėje daugelio žmonių, kurie įstengia spręsti, ji nėra ir niekad os nebuvo mokslo pritaikinime (beje panaudojime mokslo pagerinimui sąlygų žmogiško gyvenimo) susilyginusi su Prancuzija, Anglija ir Suvienytomis Valstijomis. Dernburgas ypatingai įvardija chemiją, elektrybę ir medicinas. Visose šitose mokslo šakose jų pretensijos esti be vertybės.

O ką sakytum apie telegrafą, telephoną, garlaivį, automobilių, geležinkelį, phonographą, aeroplauą, elektrikinę šviesą, siuvamąją mašiną, photographiją, pjaujamą ir į pėdus rišančiąją mašiną?

Šitose linkmėse ir daugelyje kitų, sykiu imant vėliausius karės įrankius, submariną, torpėdą, besisukančią ir pradingstančią kanuolę, mašininę kanuolę, bokščiūotąją laivą—Vokietija buvo išnaudotoja išradimų ir prasimanymų kitų tautų.

Medicinoje didžiausias išradimas naujosios gadinės—antiseptiškoji chirurgija—reikia padalinti tarpe Prancuzo ir Anglo. Anaisthėziją svietas skėli Amerikai. Visos „medicinos“, kokios kuomet nors išėjo iš Vokietijos, visi menkesniejie išradiniai, kokius bepartyvis teistojas galėtų jai priskaityti, negalėtų nė per šimtmetį susilyginti savo labdarybėje žmonijai su tukstantine dalimi to, ką padarė anaisthėzija ir antisepsis.

Prof. Trowbridge, pirmsėdis Amerikos Akademijos Meno ir Mokslų, fizicistas su tarptautiška pagarba, sako, kad fiziškame moksle—kur įkunyti esti įstatymai šviesos, šilumos, elektrybės ir magnetizmo—ir mathematikoje bei fiziškoje chemijoje, didžiausią vardą užsipelnęs yra Roger Bacon'as, kurs pramanė principą tēleskopo; Francis Bacon'as, kurs įvesdino pamokymą induktyvio protavimo (be kurio moksliskas labora-

torijos darbas būtų negalimas); Newton'as, kurs išaiškino gravitacijos įstatymus; Young'as, kurs įkurė unduliatorišką šviesos thėoriją; Rumford'as (anglo-amerikietis), kurs atrodė, kad šiluma turi lygvertybę judėjime; Cavendish ir Faraday ir Humphry Davy, kurie surado vyriausius dugninius įstatymus palytinčius elektrybę. Jis priveda daug kitų paveizdų, ir priduria: „Tai teisybė, kad didėsės fiziškos hypotēzys atsirado pas Anglo-Saksonus, o dabos tēmytinai truksta moksliškoje Vokiečių literaturoje. Aiškumo-gi išsireiškimo ir stiliaus reikia eiti mokintūsi pas Prancuzus“.

Po pergalės pas Sedaną, Vokietija nusmuko į trečią vietą dalykuose, jo minėtuose, ir jos priešakyje eina Anglija ir Prancuzija. Išradimas X spindulių Vokietijoje iš netyčių laimingai įvyko ir taip sav pasiliko, iki Anglai pritaikė juos prie radio-aktyviškumo thėorijos, padėdami malkas, Vokiečių priraidytas. „Tie amerikiečiai—priduria prof. Trowbridge—kurie garsiausiai giria Vokiečių kultūrą, dažnai šneka, kaip reikint nežinodami mokslų historijos.“

Kadangi kuningų dauguma sakyklą panaudoja polytiškiems siekiams ir religijos vardan stengiasi pakraipą suteikti šalies politikai, nėra abejotina, kad turime reikalauti atšaukimo konstitucijos priedo, kuriuomi bažnytinė savastis tapo paliuosuota nuo mokesčių, ir reikia, kad valdžia tesuteiktų kuningams leidimą pamokslus sakyti.

Jau prezidentas Madison'as priešinosi bažnyčių paliuosavimui nuo mokesčių, prisibijodamas, kad bažnyčios nedorai panaudos tokią privilegiją ir taps pavojingomis polytiškomis įstaigomis. Ir jis teisingai permatė ateitį.

Taip-gi prez. Grant'as, 1875 m., tapat patarė kongresui, ir jo patarimą dviem trečdaliais balsų užgyrė kongresas, bet atmetė senatas.

Kada kuningai ir bažnyčios stengiasi įtekmę turėti įstatymdavystėje ir nominuoja urėdninkus, kodėl gi jie neturi lygiomis su kitais ukėsais mokesčius mokėti?!

Sulyg Suvienytų Valstijų cenzus tik mažne trečia dalis gyventojų tesusideda su bažnyčia, ir tad \$1.500.000.000 vertybės savastis išsprusta nuo taksacijos, po priedanga, buk toji savastis pašvęsta ēsanti religijos reikalams.

Kadangi bažnyčios atvirai užsiima polytika, nėra ko stebėtis, kad visoje šalyje pradedama reikalauti, idant bažnytinė savastis taip pat mokestis mokėtų, kaip kad namai pasilinksminimų ar pirklybos bei polytikos svarstymų.

O svarbiausia priežastis, kodėl bažnyčios turi mokėti mokesčius taip kaip ir kitokia savastis, tai ta, kad našta taksacijos bažnyčia sukrauna ne ant maldingųjų žmonių, bet ant tų, kuriems bažnyčia nėra reikalinga. —*Mida's Criterion*.

Bibliographija bei Pastabos.

THE AMERICAN REVIEW OF REVIEWS už gruodžio mėnesį rašo apie Amerikos įplaukas Europos karės metu.

Spalio 22 d. Suvienytų Valstijų kongresas perleido karės taksų planą. Kada jį perleido, tai aprovavo, kad Jungtinės Valstijos turės įplaukų apie \$90,000,000 per metus. Ilgainiui vienok pasirodė, kad prekių iš Europos ne kiek tepervežiama Amerikon, o da mažiau iš čia išvežama. Šalies įplaukos už prekes jau buvo beesančios kritiškame padėjime. Ant laimės kariaujančios šalys pradėjo gabenti iš Amerikos valgomasias prekes, ir tas taip pagerino šalies įplaukas, kad spalio mėn. jos buvo tik biskį mažesnės už to paties mėn. 1913 m. Bėgyje pusės lapkričio mėn. Jungtinės Valstijos aplaikė jau \$77,500,000. Tuo amerikiečiai apsidžiaugia ir mano, kad Suvienytos Valstijos vėl turės naują vaizbą su Europos tautomis. Amerikiečiai tikrina, kad per metus Jungtinės Valstijos, vien už ginklų išgabenimą Europon, turės įplaukų arti \$250,000,000. Šią sumą pridėjus prie valgių sumos, padaro dailių pinigų. Šiais pinigais galės užriaukti tą skylę, kuri pasidarė nutrukus medvilnės ir vario prekybai su Germanija.

Garsas "karė! karė!" spingia kiekvieno ausyse. Ne tik kad devynios galybės šnekų, ginčų ir pasikalbėjimų kiekvieną dieną keleriopai apibėga kariaujančias Europos tautas, bet taipgi niekas nepagimdė tiek įvairios literatūros, kiek jos paruošė dabartinę karę.

Vokiečiai užsimerę rėkia, kad juos privertė stot karėn barbariškoji Rusija. Jie kariauja už žmoniškumą, pažangą, civilizaciją, kultūrą. Britanija ir Francuzija kaip tik atžagarai rokuoja, buk josdvi kariauja prieš germanizmą, imperializmą, monarchizmą ir prieš priespaudą. Įdomu yra tas, kad viena ir antra pusė turi žingeidžių priparodymų. Štai sąjungiečiai padarė Vokietijai tulus užmetimus kaslink dabartinės karės ir vokiečių kareivių pasielgimų karės lauke. Vokietijos universitačių profesoriai šaukia ir maldauja civilizuoto pasaulio, idant jisai, besilaikydamas teisybės, apsvarstytų visas Vokietijai priekaišas ir kaltininkui perskaitytų teisingą apkaltinimo punktą. Štai ką profesoriai tvirtina *Current History of the European War* žurnale.

Kaipo vokiečių mokslo ir dailės atstovai, mes atsišaukiame į civilizuotą pasaulį ir protestuojame prieš šmeižtus ir išmislus, kuriais mūsų priešai bando nudažyti Vokietijos garbę jos sunkioj ir įtemptoj kovoj už buvį—kovoj, kuri spaudžia Germaniją.

Mes, kaipo teisybės heraldai, keliamo savo balsus prieš neteisybę ir veidmainingas priešų įmones.

Čia dar nematome jokios papėdės, kuria remtus protestas prieš šmeižtus. Kuogi, galop, Vokietijos profesoriai remiasi be protestuodami? Jie pamatuoja protestą šiais žymiais faktais.

(1) Yra neteisybė, kad Vokietija pagimdė, sukurstė karės ugnelę. Nė žmonės, nė valdžia, nė gi pats kaizeris norėjo nekaltus žmones žudyti karėje. Germanija visomis įiegomis palaikė pasaulinę taiką. Ši išsireiškimą pasaulis gali dokumentaliai priparodyti. Per dvidešimt šešis metus savo viešpatavimo Vilhelmas antra-

sis ganėtinai rupinos taika. Jo darbus ir pastangas šioje srityje tankiai pripažino mūsų oponentai. Ne, nūdien jie kaizerį drįsta vadinti Attila ir siunčia jam panieką už tai, kad jis nuolat stoji pasaulinės taikos pusėn.

(2) Nėra teisybė, profesoriai sako, kad Vokietija sugniuždė neutrališką Belgiją. Sakoma, yra aiškiai priparodyta, kad Francuzija ir Anglija nusprendė peržengti Belgijos ribas; taipgi yra pilnai priparodyta, kad Belgija sutiko juodvi leisti. Tiesiog, tvirtina profesoriai, butų buvę patžudybė, jei Vokietija butų į tai šaltai žiurėjusi.

(3) Tvirtina, buk yra prasimanymas, kad belgų savastis ir jie patis yra nukentėję nuo Vokietijos kareivių. Kareiviai tik tada palietę belgus ir jų savastis, kada belgai, savo niekšiškais ir besąžiniškais pasielgimais varu prispyrė juos taip elgtis. Toliau ir vėl, kalba profesoriai, nežiurint į atnaujintą sutartį, belgai nuožmiai sutiko Vokietijos kareivius: pasislėpę namuose šaudė į juos, smaugė sužeistuosius ir be apgailos užmušinėjo daktarus, kurie pildė samaritonų darbą. Germanija tik nubaudusi juos už jų baisius darbus ir piktą pagiežą.

(4) Yra, sakoma, išmislas, kad Germanijos kareiviai brutališkai pasielgė su Louvain'u. Piktumo apsėsti gyventojai pagedusiai puolė ant kareivių. Jie, širdgėlos apsėsti, sugriovė miesto dalį, nubausdami gyventojus. Vienok svarbiausia ir didesnė Louvain'o dalis stovi čieilybėje. Vokietijos kareiviai, pabriežiama, išgelbėjo nuo ugnies nasrų miesto rotužę. Toliau sakoma, buk nieku budu Vokietija nesutinkanti sunaikinti architektūros bei dailės tvarinius. Vienok jei priešų pastangos ir pasielgimai privers Germaniją prie destrukeijos, ji, apgailestaudama ir pasmerkdama karės nuožmumus, tai darys. Per tai darys, nes geriau nesutinka turėti kariškus nuostolius. Germanija nenaikina dailės veikalų, nes ji pati, daugiau už kitas tautas, supranta dailės skoni. Germanija daug kuo prisidėjo prie dailės ir meno išvystymo, ji jos, kaip sau norite, niekuomet nenaikina.

(5) Šiuo faktu profesoriai tikrina, kad Vokietija neperžengusi ir nepaniekinusi jokio tarptautiškų karės teisių punkto. Jie pažymi, kad rytuose žemė permirkusi nekaltų moterų ir vaikų krauju, kuriuos nemielaširdingi ir laukiniai Rossijos kareiviai išžudė, išpjovė. Vakaruose, vėl begėdžiai sąjungiečiai ardė nekaltas Vokietijos kareivių krutines dum-dum kulkomis. Profesoriai sako, kad tie, kurie susijungė su Rossija ir Serbija prieš pasaulį atvaizdino panašią sceną, kaip sukėlimą mongo liečių ir juodukų prieš baltąją rasę. Ir jie, girdi, drįsta save vadinti civilizacijos palaikytojais ir augintojais.

(6) Ne, neteisybė, šukterėjo profesoriai, jog kova prieš taip vadinamą mūsų militarizmą, nėra kova prieš mūsų pažangumą ir civilizaciją, ką mūsų priešai hypocritiškai priparodinėja. Jie sako, jei ne militarizmas, Vokietija ir podraug pasaulis nesigerėtų jos augšta ir ypatinga kultura. Nesa per metašimčius žnaibė Vokie-

tiją begėdiškos plėšikų rankos. Suprantama, čia reikėjo ir tebereikia panaudoti tinkamas įmones atsigynimui nuo ambicija persisunkusių plėšunų. Nudien Vokietijos tauta sudaro 70,000,000 maišytų pažiurų ir persitikrinimų asmenų.

Profesoriai užbaigia savo protestą.—

Mes negalime apgalvoti užnuodintų įnagių—musų priešų melų. Mes juos galime tik iškelti aiškumoj.

Po šiuo protestu pasirašė *devynios dešimtys trys* įvairių universitetų profesoriai. Tarp jų randame E. Haeckel'io, W. Roentgen'o, W. Ostwald'o ir L. Hoffmann'o, Berlyno architekto, vardus. Šios ypatos savo darbais išaugo Vokietijos ribas ir esti žinomos plačiajam pasauliui. Vienok, neužmirškime, kad tarp pasirašusiųjų spindi gabiausių Vokietijos mokslaviryų, literatų ir artistų vardai.

Ką gi Vokietijos priešai mano apie šį protestą? Francuzijos nuomonę neteko girdėti. Anglijos mokslaviryiai šio vokiečių žygio nenumojo ranka. Jie bando argumentuoti ir nurodyti bei išrodyti, taip Vokietijos, kaizerio, taip profesorių paklaidas. Be abejo, čia ytin svarbu išgirsti apkaltintųjų nuomonę. Čia, ve, Anglijos scholastikų vokiečiams atsaka.—

Mes gailestingai matome daug Vokietijos profesorių ir šiaip mokslaviryų vardų, kuriuos mes laikome pagarboje, tuli iš pasirašusiųjų, net keliais atvejais, yra mūsų ypatingai draugai. Jie kaltina Didžiąją Britaniją už taip vadinamą pikta pageidavimą. Vienok mes nenorime tikėti, kad jų protestas išreikštų jų liusiai išriedėjusias arba rimtai apsvarstytas mintis. Mes nė valandžiukės neabejojame link jų minčių teisingumo, kuomet jie kalba apie karės baisybes, jų pastangas kultūrą tverti. Bet gi, galop, mes esame palinkę parodyti skirtingą karės išveizdą, ir tautiškaį honorą, kuris kybo ant karės virvutės. Karės reikalingumą priparodinėjo toki įtekmingi rašytojai, kaip Nietzsche, von Treitschke, von Buelow'as ir von Bernhardi. Jų mintis Germanijoje pasiekė spaudos ir publiškos opinijos plačią paramą. Tas neapsireiškė ir mūsų nuomone negali apsireikšti jokioj civilizuotoj tautoj. Pagaliaus turime ir tai pažymėti, kad tik Vokietijos armijos, dabartiniu laiku, nieko nespiriamos, sunaikino arba subombardavo tokius daiktus, kaip Louvain'o kningyną—biblioteką, Rheims'o ir Malines katedras.—Tokia tai Britanijos mokslininkų atsakos introdukcija. Dabar pats branduolys.

Anglai nagrinėja diplomatiškiasias popieras ir čia atrado, kad: (1) tautiečiams sunku pasverti savo tautos nesuserpatimus. Ytin tas keblu germanams, nes jie yra išauklėti ir gyvena kaizerio ir jo armijos atmosferoje. (2) Vokietijos valdžia, anglai tiki, neleidžia vokiečiams sužinoti tikrą teisybę apie savo tėvynę. (3) Mokytų žmonių privalumas buti tikriems savo faktuose. (4) Germanijos *Baltoji kninga* talpina nežymios vertės ir atidžiai apibudintus laiškus, kurie lyti šią karę. (5) Ang-

lai tiki, kad vokiečių profesoriai, anksčiau ar vėliau, sužinos visą karę lytinčią korespondenciją, iš kurios sudarys neprigulmingą apie karę nuomonę.

Toliau kalbama, jog kuomet Austrija pasiuntė notą Serbijai, Britanija, Prancuzija, Italija ir Rossija stojo taikos pusėn. Germanija parodė savo dokumentuose, kad ji geidža sulokaluoti Austrijos—Serbijos konfliktą. Vokietija priparodinėjo, kad Austrija gali taip pasielgt su Serbija, kaip jai pridera ir patinka. Anglija ir kitos Europos tautos stojo Serbijos pusėn.

Mielaširdinga Anglija stojo Serbijos pusėn ir apgina jos nepriklausomybę bei laisvę, bet užmiršo, kad ji irgi sutepė savo pirštus laisvės varžymu. Neskaitant kitų Anglijos provincijų, kurios trokšta savivaldos ir nepri-gulmybės, reik paminėti airius ir burus, kurie ne tik nori, bet nuolat ir įtemptai kariauja už žmonių laisvę ir šalies nepriklausomybę. Vienok šiame atvėjyje užsikišo mielaširdingos Anglijos ausis. Ji negirdi pavergtųjų tautų balso ir tyčiojas iš jų kovos už laisvę.

Anglai atsakyme kalba, buk vokiečiai sutinka, kad jie iš kalno žinojo Austrijos Serbijai pasiųstą notą; vokiečiai sutinka, kad jie nėjo ranka rankon su kitomis tautomis, kurios spyrė Austriją atšaukti notą; Vokietija taipgi žinojo, kad ši nota gali pagimdyti ne-insivaizdinamą karę; Vokietija, visa tai suprantama, patarė Austrijai neatsisakyti nė nuo mažiausių reikalavimų, statomų Serbijai. Šiais argumentais Anglai tikrina, kad Vokietija ir Austrija pagimdžiusios šią nelemtą karę.

Anglai pažymi, kad Vokietijai nemalonu dabar kariauti su Anglija. Jai butų buvę daug parankiau pirmiau apsidirbti su Francuzija, Belgija, Rossija, o jau tada kibti Anglijos čiuprynon.

Sakoma, kad Britanija visuomet buvo ir dabar yra taikos šalininkė.

Po šiuo atsakymu pasirašė *šimtas devyniolika* Anglijos profesorių ir šiaip apšviestunijos. Jų tarpe randame J. J. Thompson'ą, Geikię, Crookes'ą, Remsay'ą ir kitus žymius mokslininkus.

Alfa.

Lietuva—karės arena.

Nėra pasaulyje taip pragaištingo dalyko, kaip karė. Joje žusta stipriausi žmonės; ji gailiesties kardu perduria tukstančius širdžių tų motinų, kurios išleidžia savo vaikus karėn.

Karės yra ligų, epidemijų, bado, skurdo ir kitokių nelaimių šaltinis. Kareiviai, kanuolės, arkliai, nutrypia apsėtus ir apdirbtus laukus; dirvonus paverčia dumblyne. Karės išardo šeimininį gyvenimą; jos miestus,

sodnus, viešąsias ir mokslo įstaigas, dailės ir meno galerijas paverčia griuvėsiais. Žodžiu, ką šimtmečiai stato, tą, karės metu, keliomis valandomis sunaikina. Nelaimingos tos šalys, kurios turi pernešti ant savo pečių visas karės baisenybes.

Dabar kariaujančios Europos tautos yra nelaimingiausios, nes jas ištiko koks neapibudinamai baidantis, nelaimingas ir pražūtingas likimas.

Vienų tautų ukės išardytos, gyventojai išblaškyti, išvaikyti, išžudyti. Jų visas turtas, visa laimė ir džiaugsmas paskendo karės tvane. Jie vien širdgėle, sielvartavimu ir baime turi gyventi.

Neapsakomas karės sukursy istoriškas įstaigas, pylimus, drutvietes sulygino su žeme. Karės slogučių apsėstos šalys virto tyrais.

Tarp kitų nelaimingųjų šalių, kurios mums nėra taip artimos, nėra taip nepertraukiamai giminytės ryšiais surištos su mumis, reikia prirokuoti mūsų tėvynę, nelaimingą Lietuvą.

Šiame atvėjyje Lietuva ir josios gyventojai, net keliais atžvilgiais, yra nelaimingiausioji šalis tarp kariaujančiųjų Europos tautų. Ji karės arena. Baisiausios imtynės Lietuvoje virte verda. Net keliais atvejais lieja nekaltą žmonių kraują. Jauniesnieji ir stipresnieji vyrai paimti karėn. Seniukai, moteris, kudikiai išvyti iš namų, be maisto ir maitintojų slapstosi po dar nuo šimtmečių užsilikusias Lietuvos girias. Žodžiu, nudien Lietuva perleidžia tokias sunkenybes, kokias pergyveno ir perleido mūsų tėvų tėvai kuomet Lietuvą glostė, glamonėjo kryžiuočiai ir tikėjimiški apuokai bei fanatikai.

LIETUVA PASAULIUI NEŽINOMA. Galicija, Belgija, dalis Francuzijos kenčia tuos pačius karės žiaurumus, kaip ir Lietuva. Skirtumas yra tame: Kuomet kitos nuo karės nukentėjusios tautos gali papasakoti pasauliui apie savo vargus, bėdas, nelaimes ir skurdą, pasaulis atidžiai išklauso jų nusiskundimų, maldavimų, — ištiesia mielaširdingą užuojautos ir pašalpos ranką. Toms tautomis kentėti nėra taip sunku, nes joms daromomis skriaudomis gali pasidalinti su civilizuotu pasauliu. Nėra taip sunku joms vilkti karės žiaurumų kryželį, kuomet pasaulis rupinasi jomis. Yra daug sunkiau kentėti ir nešti nuostolius tai šaliai, kuri tyliai, tankiai viena sau kenčia. Lietuva yra toji šalis.

Lietuva ir lietuviai yra pasauliui nežinomi. Mes neturime diplomatų, kurių opinių klausytų kitų tautų vadovai, diplomatai. Nėra pas mus žmonių, kurie tinkamai išpasakotų pasauliui visą lietuvių pragaištį. Žodžiu, šiandien Lietuvos niekas nemato, negirdi. Ligšiol ji viena perkentėjo visas karės baisenybes. Lietuvos gyventojais niekas nesirupina, niekas jų neužtaria, niekas jiems nerenka aukų tarp svetimtaučių (suprantama, išimant pačius lietuvius).

Neperseniai skaitėme laikraščiuose, kad atvažiavo

Amerikon Belgijos atstovai, kurie atlankė augščiausias šios šalies mokslo bei meno įstaigas, universitetus, laikė prakalbas, iškėlė aikštėn vokiečių žiaurumą, šaukė civilizuotą pasaulį užtarti Belgiją ir protestuoti prieš vokiečių žiaurumą ir pragaištingas karės operacijas. Amerikiečiai atstovus iškilmingai ir su ištiestomis rankomis priėmė, prisizadėdami šelpti nelaimingus belgus.

Chicagos belgių moterų organizacija belgams šelpti turi kasoje virš \$66,000. Prie to, šioji organizacija siunčia Belgijon maisto, drapanų ir kitokių nukentėjusiems nuo karės daiktų.

Ponios Vanderveldienės trusu Amerikoje tapo surinkta šimtai tukstančių dolerių belgams šelpti.

Amerikoje gyvenantieji belgai jokia būdu negalėjo tiek aukų sudėti nuo karės nukentėjusiems ir badaujantiems vientaučiams. Čia Amerikos piniguočiai kur kas daugiau sudėjo aukų už belgus.

Aplamai, neskaitant maisto, drapanų ir kitų mažmožių, vien pinigų iš Amerikos Belgijon tapo nusiųsta arti trijų milijonų dolerių!

Pats prezidentas Wilsonas atkreipė dėmesį į šioje šalyje esančias labdarinąsias belgams šelpti organizacijas. Jis jas sutraukė kruvon, idant jos pasekmingiau varytų šelpimo ir labdarystės darbą.

Nėra pasaulyje civilizuoto žmogaus, kuris būtų negirdėjęs apie nelaimingą neutrališkos Belgijos likimą. Apie ją kalba žmonės, rašo dienraščiai, savaitraščiai ir mėnraščiai. Visos pasaulio akys nukreiptos Belgijon, tartum ji yra vienatinė tauta, kuri tiek daug kenčia nuo karės. Bet pamąstykite, ar Belgija yra nelaimingesnė už Lietuvą? Atsaka maž daug štai koki galima išnešti: Belgiją gal ir atlankė didesnė destrukcija, negu Lietuvą, nes, ištikrųjų, ten ir buvo daugiau ko griauti. Belgija, kaip šalis, mažai tekenčia moraliai, nes jos likimą supranta ir atjaučia kiekvienos civilizuotos tautos žmonės. Lietuva lygiai kenčia medžiagiškai ir moraliai. Josios skurdą, nelaimes ir badą mažai kas temato ir teapkalba. Kuomet anglų ir amerikiečių laikraščiai didžiosiomis raidėmis aprašo visas Belgijoje vedamas karės operacijas, tuomet vos vos teprasitaria apie Lietuvą verdančią kovą. Tankiai galima išskaityti amerikiečių laikraščiuose, buk vekiečiai su rusais grumbėsi Didžioje Lietuvoje, kitą kartą vėl galima pastebėti, kad rusai perėjo Vokietijos rubežį ir žengia pirmyn. Taip, be paliovos kova tarp vokiečių ir rusų verda tai Mažoje, tai Didžioje Lietuvoje.

Vokiečiai sumušė belgus, užkariavo jų šalį ir išžmonė, gyventojų, išplėšė turtą. Kol kas viskas tuo ir užsibaigė. Didesnė Belgijos gyventojų dalis, nors baisiai išblaškyti, visgi, berods, nekenčia taip žiaurių ir atsi-kartotinų mušių, kokius nuolat kenčia Lietuva ir lietuviai.

Nudien didesnė Lietuvos gyventojų dalis rasi esti

prastesniame padėjime už belgus. Belgija buvo turtinga šalis. Jos gyventojai nematė taip sunkių bėdų ir nebuvo spaudžiami, taikos laike, nedatekliu, skurdu ir vargu. Lietuvos žemė nors derlinga, vienok jos gyventojai ir taikos laiku visuomet atjautė skurdą ir nedateklių. Nors Belgijos gyventojai yra išblaškyti, vienok, viską kruvon suglaudus priseina manyti, kad jie, turėdami iš ko, galėjo daugiau turto su savimi pasiimti. Lietuviai gi, maža ko teturėdami, nieko daug su savimi negalėjo paimiti. Tik patį, savo gyvatą nešdami, išbėgiojo, išsislapstė po laukus, girias ir miestus. Jei jie nekenčia, vienok tuo kentės didesni badą už belgus.

Nė Amerikoje, nė kitose šalyse nėra organizacijų, kurios užsiimtų systematišku aukų rinkimu nuo karės nukentėjusiems. Veik nė vienas svetimtautis nieko neaukavo badaujantiems lietuviams, kuomet belgams ne tik jie aukauja, bet net pats Suvienuytųjų Valstijų prezidentas stojo priešakyje visų labdarinių belgams šelpti organizacijų.

Šiaip ar taip ši dalyką svarstysime, visgi galop prieiname prie išvados, kad lietuviai, iš visų visų pusių apsupti karės dumais, apiplėšti, iš namų išvyti,—turi rupintis savo likimu.

Karei pasibaigus, Belgija stovės priešakyje. Jos perkentėtas karės kartybes apsvartys busiančios taikos konferencijos diplomatai ir už tai jai tinkamai ir priguliničiai medžiagiškai atlygis. Bet į Lietuvos pergyventus vargus, skurdą ir badą kas atkreips domą? Ji yra našlaitė. Nudien ji kenčia daugiau už kitas tautas. Tečiau Lietuva, kaipo atsakančių užtarytojų ir globėjų neturinti tauta, taps maždaug užmiršta diplomatų ir karės teisėjų susivažiavime.

REIKALINGA LIETUVAI PAGELBA. Dabar ir tik dabar metas gelbėti Lietuvą auksu ir raštu. Neatidėliojant dabar yra reikalinga Lietuvai pagalba taip moralė, taip medžiaginė. Butinai reikia paruošti svetimtaučių spaudai atsakančių straipsnių, kuriuose turime pilnučiausiai išrodinėti vargingą Lietuvos ir lietuvių padėjimą. Juose iškeltume aikštėn, parodytume pasauliui daromas Lietuvai skriaudas ir lietuvių kenčiamas baisenybes, šalies ir žmonių kritišką ir apgailėtiną padėjimą.

Toki straipsniai dabar geriausiai tinka, nes visas pasaulis yra neapsakomai kare užinteresuotas. Berods jie nepraeitų neatkreipdami svetimtaučių domos į lietuvius.

Šieji dalykai, be atidėliojimo, reikia atlikti mums, Amerikos lietuviams. Tėvynainiai, gyvenantieji Lietuvoje, yra geriau apdovanoti atsakantesniais gabumais ir intelektualėmis spėkomis šiam darbui dirbti už mus, amerikiečius. Vienok jie, budami tokia kritiškame padėjime, suprantama, jokiū budu to negali dirbti. Todėl priseina mums, Amerikos lietuviams, gelbėti Lietuvą taip medžiagiškai, taip intelektualiai. Berods ir

Amerikos lietuviai nėra taip silpnučiai. Jei jie tik sutrauktų visas savo jėgas ir spėkas vienon kruvon, sustotų vyrs į vyrą, sunertų rankas bendram Lietuvos gelbėjimo darbui,—tačiau, be abejo, ir iš po Amerikos lietuvių plunksnos pasirodytų svetimtaučių laikraščiuose straipsniai, kuriuose pilnoje sviesoj būtų išrodytas prapuolingas Lietuvos padėjimas.

Be pasididžiavimų, be užsimetinėjimų ir barnių—organizuokime visas savo sveikas spėkas Lietuvos gelbėjimui. Paskui, kuomet atliksime darbą, pasak *Tėvynės*, galėsime pasibarti ir pasiginčyti. Dabar visi vienaip supraskime tėvynės padėjimą, turėkime širdis, kulturingų žmonių jausmus, gelbėkime tėvynę taip, idant mūsų darbai pastatytų mus pirmo vieton tarp tėvynainių, idant mūsų nudieninės pastangos sudarytų džiuginančius istorijos puslapius.

GALUTINAS LIETUVOS LIKIMAS. Kuomet Belgija rupinas patį belgai ir svetimtaučiai jiems aukų duoda; kuomet Suvienuytos Valstijos pažadėjo, jei bus reikalas, sušelpiti Prancuziją finansiškai, kuomet Anglijos provincijos siunčia jai maisto, drapanų, pinigų ir kitų žmonėms reikalingų daigtų, kuomet Vokietiją gelbsti iš jos išvažiavusieji turtingi Amerikos piliečiai,—tuo pačiu laiku mums, Amerikos lietuviams, prisėjo rupintis tėvynės ir josios gyventojų likimu. Mes, skurdžiai darbininkai, nelaukdami milijonierių dolerių, turime krapštyti sunkiai uždirbtus centus ir aukauti juos ant tėvynės ir savo brolių bei sesučių gelbėjimo aukuro.

Pačios tėvynės likimas priklauso, berods, nuo mūsų pačių. Jei mes dabar dėsime visas pastangas Lietuvos gelbėjimui, jei organizatyviškai stengsimės išliuosuoti tėvynę iš po politiškos priespaudos,—trumpoj ateityj gal ir išvysime liuosą, autonomišką tėvynę.

Šiam reikalui neužtenka vieno memorialo, vieno antro svetimtaučių spaudoj tilpusio straipsnio. Mano nuomone, reikia svetimtaučiams išaiškinti, kas yra lietuviai. Reikia be atvangos belsti jųjį spaudon apie Lietuvos ir lietuvių griaudingą likimą. Historijos dėsniais remdamies, turime pasauliui aiškinti apie Lietuvos savitumą. Šiais keliais eidami turime pabriežti, jog busiančioji Lietuva turi būti autonomiška, laisva šalis. Šiame atvėjyje turime atkreipti domą Suvienuytų Valstijų diplomatų. Jie jau dabar lošia svarbią rolę pasaulinėje politikoje. Trumpoje ateityje Jungtinių Valstijų diplomatai bus svarbiausi faktoriai, kurie teis dabartinę Europos tautų karę ir taikys tautas. Jie, demokratizmo principais persiėmę, laisvos šalies piliečiai, galės aikštėn iškelti ir atsakančiai užtarti Lietuvos reikalus. Mums priseina suteikti Amerikos diplomatams žinių apie Lietuvą, jos pergyventus amžius. Turime galop pabriežti, kuo Lietuva buvo, yra ir kuo nori būti.

Čia apibudinti ir da kiti panašūs dalykai nudien turi mums rupėti.

Z. Vitkauskas.

laikraščio (*Keleivio*) redakcija atsisakė talpinti jo redaguojamame laikraštyje moksleivių prisiųstą į visuomenę atsiliepimą, kuriame jie kvietė vientaučius užsiprenumeruoti moksleivių organą ir nors šiuo budu paremti juos sunkiame jų darbe.

Kaip matome, nors buvo opozicijos iš apšviestunjų ir laikraštijos pusės, bet gi moksleiviai įkunijo savo organą, kuris ir nūdien laimingai gyvuoja, užstodamas jų reikalus.

Kur tik randas moksleivių–studentų grupelė, ten išdygsta ir draugijėlė*). Draugijų yra veik tie patys miestai, butent—pažinti lietuvių kalbą, literatūrą ir žmonių psichologiją.

Jeib šiuos nelengvus siekius realybėn ištumus, moksleiviai turi išteigę parinktinios literatūros pavyzdžius knygynus. Ypač valparaisiečių knygynas pasižymi kningomis, jų turiningumu ir sistema.

Viską kruvon suglaudus, kokį išvadą galima padaryti? Štai kaip viskas yra:

Moksleiviai dirba mokyklos suoluose ir podraugrupinasi lietuovystė, žmonių judėjimu bei krypsniais. Jie nori turėti kuoartimiausius ryšius su visuomene, o ypač su inteligentija. Progai pasitaikius savo pageidavimus patvirtina darbu. Bet liaudis ir apšviestunija tik primerkta kaire akimi tēmija į moksleivius ir atžagara plunksna iekorduoja jų sielojimasis ir pastangas susiartinti su liaudimi. Taip ir matos iš vienos pusės pasišventimas, noras kruvoje gyventi ir veikti; iš kitos pusės riokso nevisai patogus pasiputimas.

Na, vyručiai, jau metas mums plačiau lipti moksleivių gyveniman, globoti ir auklėti juos pageidaujamoje dvasioje. Ypač tai turime daryti, nes patį moksleiviai to reikalauja.

Z. V-kas.

*) Valparaiso, Philadelphia, Orchard Lake ir k.

Victor Hugo.

Vertė Žemės Vaikas.

Notre Dame de Paris.

(Paryžiaus Švenčiausioji Panelė).

III. Prisitarnavimas ne vietoje.

Tą naktį Kvazimodo nežinia dėlko negalėjo užmigti. Apėjo paskutidū sykiu bažnyčią ir nepastebėjo to, kad, kaip jis uždarinėjo didžiąsias duris, pro jo šalį praėjo archidiakonas ir piktai pažiūrėjo į kuprių, kurs taip rupestingai apžiurinėjo visus užsklandžius. Klodo veidas buvo žiauresnis ir rupestingus negu visados. Nuo to laiko, kaip archiadiakonas susirėmė su kupriu Esmeraldos celėje, jis elgėsi su Kvazimodo daug žiauriau ir pikčiau, negu pirma. Jis galėjo viską daryti, galėjo ir mušti tą savo auklėtinį, ir niekas negalėjo tame nelai-

mingame sutvėrime sumažinti jo dėkingumo ir prisirišimo prie savo auklėtojo. Ir tiktai kada Klodas kopdavo bokštan, nelaimingasis kuprius su baime akyse žiūrėdavo į jį. Bet vienuolis, tur buti, užmiršo visai, kad čigonė gyva, ir visai stengėsi nepasipainioti jai po akių.

Ši vakarą Kvazimodo, dirstelėjęs į apleistą varpinę ir į savo varpus, įlipo pačion viršūnėn šiaurės bokšto ir žiūrėjo į užsnudusį jau miestą. Naktis, kaip jau minėjome, buvo visiškai tamsi. Paryžius, kuriame tais laikais nebuvo žiburių gatvėms apšviesti, buvo tai tamsi didelė kruva namų ir bokštų, vienur–kitur perkirstų blizgančia upės Senos juosta.

Kvazimodo ir pats nežinojo, ko dėlei jautėsi labai neramus. Nuo kelių dienų jį kankino kažkoki baimė ir susirupinimas. Per pastarąsias dienas jis pastebėjo, kad aplink Bažnyčią valkiojasi kažinkokios nužiūrėtos žmogystos, kurios vienval žiurinėjo augštyn, tarytum stengdamos susekti tą kampelį, kur buvo pasislėpusi jauna mergšė. Jis drebėdavo, pamąstęs, kad prieš ją gali būti sudarytas naujas suokalbhis, kad ją ir vėl gali kas pagauti. Todėlei jis per visą laiką buvo ant sargybos ir kuotankiausiai vaikštinėjo ant stogo ir po bokštus, kad išžiūrėjus, iš kurios pusės gali ateiti pavojus.

Staigu jam pasirodė, kad ten, paupiu, plaukia didžiausia tamsių šešėlių kruva. Tarytum akmeninė paupio siena pasikėlė ir eina.

Jam tatau atrodė labai keista. Žiūrėjo su padvigubinta atidžia. Kurį tai laiką visa tai judėjo, paskui gipaskendo tamsumoje.

Pakol Kvazimodo stengėsi išaiškinti sau tą nesuprastiną apsiereiškimą, jis, pažiūrėjęs kiton pusėn, pamatė tokią pat krutančią šešėlių eilę, plaukusią iš vieno skersgatvių. Čia pat kuprius pamatė, kad visas tamsus plecius buvo pilnas žmonių.

Nors minia ėjo labai atsargiai, vis gi ji negalėjo išvengti užimo, nes buvo labai skaitlinga. Kurčias kuprius negirdėjo to užimo ir tos pasirodžiusios prieš jo akis minios atrodė jam didele kruva numirėlių, prisikėlusiu iš savo karstų ir pradingsiančių, kaip tik pasirodys pirmi dienos spinduliai.

Visa Kvazimodo baimė dėlei Esmeraldos likimo sukilo jo širdyje su nauja spēka ir galybe. Jis jautė, kad dabar turi atsitikti kas tai nepaprastai svarbaus. Kas daryti? Ar prikelti čigonę ir bėgti su ja iš bažnyčios? Bet kur ir kaip? Visus išėjimus užėmė ta nesuskaitoma minia žmonių, o duris, einančios upės linkui yra uždarytos; prie tam tuo laiku ir valtės negalima gauti, tad reiškia negalima persikelti ant kito upės kranto. Pasielkia vienas išėjimas: numirti ant bažnyčios slenksčio, ginant Esmeraldą; ginties iki paskutiniam kraujo lašui, kol ateis pagalba, pačios čigonės nereikia kelti ir nereikia jai apie tą pavojų nieko sakyti. Nelaimingoji dar turės laiko pabusti ir numirti! Šiaip dalykų stovį apsvartęs, Kvazimodo ramiai temijo į priešą.

Minia vis augo ir didinosi. Nežiurint į tai, visų namų langai buvo uždaryti. Staiga užžiebta keletas žibintuvų. Dabar Kvazimodo pamatė baisią gaują vyrų ir moterų, skarmaluose, apsiginklavusių įvairių-įvairiausiais ginklais, nuo durtuvo iki pjautuvui, blizgėjusiais žibintuvų šviesoje. Kuprius neaiškiai atsiminė sykį jau matęs panašią gaują. Nepersenai ji iškilmingai nešė jį ant savo pečių ir rankų, sveikindama, kaipo bloznų popiežių. Štai vienas jų užsilipo ant tumbos ir kalba į minią; po kalbai visa minia pradėjo eiti artyn prie bažnyčios. Kvazimodo paėmė savo liktarną ir nulipo kiek žemiau, kad geriau viską matyti ir geriau prisirengti prieš apsigynimo.

Senovės gadynėje tokie driskių sukilimai budavo labai paprastu dalyku. Kartais jie apvogdavo ir apdraskydavo vieną kitą turėčių namą, prieš tam kaimynai, girdėdami užimą ir trukšmą net iš savo lovų nesikeldavo ir ryto metą kalbėdavosi su savo kaimynais:

— Ar tamstos girdėjote pereitą naktį trukšmą? Tai aną mūsų kaimyną driskiai apiplėšė.

To dėlei karalių palociai ir feodališkųjų valdonų rumai buvo aptverti augštomis smailiomis tvoromis ir apsupti giliais ravais. Bažnyčias sergėdavo vietos šventumai, nors ir jos kartais budavo apiplėšiamos.

Nelaimei Kvazimodo negalėjo girdėti kalbos tų karvių vadovo: tai kalbėjo pats Klopenas Truljefu. Sustatęs driskus į tokias eiles, kurios tiktų by kokiam, kad ir geriausiam karvedžiui, sukomandavo:

— Pirmyn, suneliai! Į darbą!

Bent trisdešimtis sveikų tvirtų vyrų, apdegusiais veidais, su kirviais ir kujais rankose, išėjo į priekį. Jie prisiartinę prie didžiųjų bažnyčios durų, užėjo ant prieangio ir išsykio užgulė ant durų. Juos pasekė ir kiti valkatos,—vieni tam, kad pagelbėjus, kiti tam, kad pasižiūrėjus.

Durįs, apkaustytos geležimi, suužė, bet neatsidarė.

Klopenas drąsino savo draugus prižadais duoti jiems gerą grobį, kurį jie turėjo rasti bažnyčioje. Staigu jo kalbą pertraukė bausis trenksmas. Jis atsigrįžo. Didelis rąstas, nupuolęs iš kažkur, iš viršaus, sutruškino bent kelioliką valkatų. Nušokęs ant bruko, tas balkis dar prislėgė keliems driskiams kojas. Prieš duris vieta kaip bematant pasidarė tuščia, nes valkatos, nors ir buvo karnizo pridengti, pabugo.

Nėra galima aprašyti valkatų nusistebėjimo ir išgąščio. Kelias minutes visi stovėjo nesikrutindami ir žiurdami augštin. Dvidešimtis tukstančių karališkųjų šaulių nebutų taip labai jų nustebinę.

— Čia kvepia velniu, kaip jūs sau norite!—atsiliepė Aigypso hercogas.

Ant bažnyčios nieko nebuvo galima per tamsą išžiūrėti. Rąstas gulėjo ant bruko, o po jo ir greta jo sunkiai dejavo sužeistieji ir knarkė merdėjantieji valkatos.

Bet štai pirmasis nusistebėjimas perėjo ir Klopenas garsiai sukomandavo:

— Šaudykite į langus, sutruškinsim juos!

— Sutruškinsim juos!—klykdama atsakė visa gauja ir paleido iš muškėtų ir lankų zalpą į bažnyčios priešakį.

Ramūs kaimyniškųjų namų piliečiai pabudo, pasižiūrėjo per langus, kame čia dalykas, ir vėl pasiskubino sulįsti į šiltus savo patalus.

— Kur šaltkalviai!—tuo tarpu šaukė Klopenas.—Laužkite duris!

Bet niekas nesijudino iš vietos.

— Ko gi jūs sustojote? Nejau jūs tokie bailiai, kad išsigandote kvailo rąstgalio?

— Mes ne jo bijomės, —atsakė senas kalvis,—bet to, kad duris yra taip tvirtos, jog jų negalima jokių būdu išversti!

Ir pridėjo:

— Čia reikia tarano!

— Štai jisai!—sušuko Klopenas, rodydamas rąstą: patįs dvasiškieji tėveliai mums jį atsiuntė!

Šis išradimas visus vėl sujudino. Šimtai rankų pagriebė rąstą ir, kaip plunksną, pakėlė į orą. Paskui su pasiutusių klyksmu tekini nubėgo su juo pas duris.

Durįs baisiai suužė, ir visa bažnyčia sudrebėjo nuo smarkaus smugio. Toje valandoje ant valkatų pasipylė iš viršaus visos lytus didelių akmenų. Akmens puolė vienas po kitam, bet labai greitai, ir nė vienas jų nenuėjo dykai: vis ką nors užkabindavo ir ant vietos paguldėdavo. Prieš Bažnyčią jau gulėjo čielė eilė kunų, bet tai, rodos, dar labiau įnirtino valkatas, ir jie vis lingavo rankomis taraną ir vienval trankė su juo į duris.

Skaitytojas, be abejonės, dasiprotėjo, kad tą sumišimą tarp valkatų sukėlė ne kas kitas, o pats Kvazimodo.

Nelaimei, vargšui kupriui prigelbėjo prastas atsitikimas. Kada jis leidosi žemyn iš bokšto, tai jo mintis buvo visiškai susipainiojusios galvoje. Kelias minutes jis puldinėjo šen ir ten ant galerijos ir žiūrėjo iš viršaus į nesuskaitomą daugybę valkatų ir šaukėsi Dievo, kad išgelbėtų ėgionę. Jam buvo atėję galvon mintis imti skambinti varpus, bet tuoj suprato, kad kol ateis pagalba, tai valkatos jau bus išvertę bažnyčios duris. Kas bedaryti?

Staigu jis atsiminė, kad vakar per visą dieną darbininkai kažką taisė ant stogo. Sienos buvo akmeninės, stogas iš švino, o skersbalkiai iš medžio.

Kvazimodo šoko prie bokštų ir ištikrųjų rado ten visokios medžiagos. Ne ilgai temąstydamas, pakėlė vieną sunkiausiųjų rąstų ir metė jį žemyn. Didelis balkis, puldamas nuo 60 pėdų augšto, apdraskė sieną, sumušė kelias stovyklas ant fasado ir pagalios nupuolė ant žemės. Kas po to atsitiko—jau žinome.

Kvazimodo matė pasekmes. Tad ėmė rengties prie

tolimesnio apsigynimo. Prie pat krašto stogo prikrovė akmenų, plytų ir kaip tik užpuolantieji pradėjo mušti su taranu į duris, jis paleido į juos akmenis ir plytas, tartum pati bažnyčia pradėjo griuti.

Kas būtų toje valandoje matęs Kvazimodo, tas būtų išsigandęs iš jo stovylos. Jis tai lenkėsi žemyn, tai vėl kėlėsi, tartum bezdžionė.

Jo didžiulė galva nusileisdavo žemyn ir po tam tuoju lėkdavo žemėn didelis akmuo, paskui antras, trečias. Laiks nuo laiko tėmydamas į puolančius akmenis ir matydamas, kaip jie užmuša žmones, jis rusčiai suniurnėdavo: "Hm!"

Tuo tarpu driskiai nenusiminė. Duris mažu-pamažu svyravo, bet Kvazimodo laimei jose buvo daugiau geležies, negu medžio.

Nors varpininkas buvo kurčias, tečiau jis girdėjo kiekvieną tarano smugį, garsiai užusį tuščioje bažnyčioje. Kas valanda duris galėjo atsiverti. Matoma buvo, kad akmeninis lytus nepajiegė nubaidyti priešą.

Toje svarbioje valandoje Kvazimodo pamatė, netoli grotų, ties kuriais stovėjo, du akmeniniu loviu vandeniui nuo stogo nubėgti. Vieno lovio galas buvo kaip tik ties didžiomis durimis. Jo smegenimis perbėgo mintis. Šoko savo kamaraitėn ir atnešė glėbį žabų. Paskui paėmė kelis šmotus švino, padėjo juos drauge su žabais lovin ir uždegė žabus.

Valkatos, matydami, kad akmeninis lytus pasiliovė, nebežiūrėjo augštin ir tik laukė, kada atsidarys durys ir jie galės įeiti vidun. Visi, vienas kitą stumdydami, stengėsi arčiau prie durų prieiti, kad pirmiems pribėgus prie brangenybių, kurios čion suplaukė laike trijų šimtmečių. Jie jau matė vaidentuvėje brangiausių ankso ir sidabro indus, puikiausių rubus, išdabintus brangiais akmenaičiais. Drąsiai galima pasakyti, kad akyvaizdoje tų masinančiųjų turtų iš jų galvų beveik jau išgaravo pirmutinis užpuolimo tikslas, t. y. Esmeraldas išliuosavimas. Prie tam daug buvo tokių, kurie išpat pradžių ėjo čion su vilčia pasipelnyti.

Staigu, toje valandoje, kada jie, įtempę visas savo pajiegas, manė užduoti durims paskutinį smugį, minioje pasigirdo toks baisus klyksmas, kokio dar ikišiol nebuvo buvę. Likusieji gyvais pažiūrėjo ir neteko žado. Dvi milžiniškos ištirpyto švino srovės liejos žemyn kaip tik toje vietoje, kur minia buvo kuolabiliausiai susigrudusi. Verdąs metalas veikė taip pat, kaip verdąs vanduo, palietas ant sniego. Juodose tos galvų juos įdubose gulėjo merdėjantieji žmonės su apdegintais kunais; jie raitėsi ir klykė iš skausmo. To baises lytaus lašai taškėjo į visas puses, įsirėždami kam į kuną, kam į galvą, tarsiu ugniniai grąžtai.

Minios riksmas buvo baises. Visi išbėgiojo, kaip proto netekę, numetę taraną ant merdėjančiųjų. Prieangyje nieko nebeliko.

Visų akis žiūrėjo į Bažnyčios stogą. Tai, ką jie ten

matė, buvo visai nepaprasta. Ant Bažnyčios viršūnės, ties vidurine rozeta, degė didelis laužas, mėtydamas aplink savęs didelius kibirkščių stulpus. Vėjas žarstė liepsną į visas puses, atplėsdamas kartais ištisus ugnies liežuvius ir gabendamas juos šalin su dumais. Abiem pusėm laužo buvo loviai, iš kurių šioje valandoje sidabrine sriove liejosi žemyn švinas, kaip vanduo iš nesuskaitomos daugybės skylučių liejukėje. Nuo abiejų bokštų kilo du baisunu šešėliu, siekusių tiesiog dangun. Drebandi liepsna apšvietė akmeninius drakonius ir demonus, kurie, rodos, krutėjo ir raivėsi nuo dumų. Ir tarp tų baisunų matėsi vienas, kurs nuolat šen ir ten bėginėjo, lyg šikšnosparnis, žvakės liepsnos išsigandęs.

Valkatų gaujoje buvo pastebėtina tyluma. Girdėjos tiktai merdėjančiųjų dejavimai ir užimas ugninių sriovių, puolančių ant bruko.

Gaujos vadovai tuo tarpu pasitraukė į šalį ir tarėsi, kas reikia daryti? Klopenas Truljefu graužė sau iš piktumo kumščius, kiti gi visi žiūrėjo su prietaranga baime akyse.

— Ar gi jau ir nėra galima ineiti ton senon bažnyčion?—sušuko Klopenas.

— Ji yra užburta—kasžinkas pastebėjo.

— Per duris mes neinteisime,—tarė vienas čigonas,—reikia surasti kokią kita skylę, koki nors neapsaugota vieta.

— Aš eisiu prievarta!—sušuko Klopenas,—kas nori eiti su manim?

Tuo tarpu artimoje pasirodė Žeganas Frolo, kurs savo karjerą užbaigė tuo, jog įstojo į valkatų eiles ir dabar buvo drauge su tais, kurie užpuolė Dievo Motinos Bažnyčią. Jis vilko kažkokį ilgą daigtą. Tai buvo kopėčios, kuriomis jo tikėtasi užkopti ant bažnyčios stogo ir tokiu būdu įsigauti vidun. Jaunikaitis buvo pasirengęs raitelio rubais, kuriuos jam kur tai pavogė vienas draugų—valkatų. Visi vienbalsiai pagyrėjo sumanymą. Klopenas prišoko prie kopėčių ir norėjo pirmas jomis pasinaudoti. Bet Žeganas energiškai užprotestavo ir, ištraukęs iš vado rankų, pats nubėgo su jomis pas Bažnyčios sieną. Valkatų gauja sekė paskui. Už valandėlės kopėčios jau buvo pristatytos ir visa eilė driskių su jaunikaičiu priešakyje pradėjo lipti augštin.

Jaunikaitis pasiekė karnizą, peržengė baliustradą, jo draugams garsiai klykiant iš džiaugsmo. Jaunikaitis ir gi džiaugsmingai sušuko, bet tuoj nutilo, sustingęs iš išgąščio. Prieš jį stovėjo Kvazimodo, kurio akis blizgėjo, kaip įkaitinta ugnyje anglis.

Pirm, ne kas užžengė ant karnizo, rustus kuprius prišoko prie krašto ir pagriebė galingomis savo rankomis jos galus. Jis atstumė ją nuo sienas ir taip palenkęs palaikė ją per kelis akimirksnius. Žmonės klykė neapsakomai. Staigu kuprius su nežmoniška spėka metė į šalį kopėčias su žmonėmis ant plečiaus. Tai matant net ir pas drąsiausius apmirė širdis. Atmestos nuo bažny-

čios sienos kopėčios pastovėjo valandėlę ore, ir paskui, drauge su savo našta puolė žemėn. Pasigirdo baisus keiksmas, po tam viskas nutilo ir keletas sužeistųjų stengėsi išlysti iš po lavonų kruvos.

O Kvazimodo, atsirėmęs alkunėmis į parapetą, žiūrėjo pleciun. Jis atrodė koku tai pasakišku karalium, apaugusiu plaukais, žiūrėjusiu iš savo užburtos pilies lango.

Tuo tarpu Žegano padėjimas buvo neužvydėtinas. Jis liko vienas su baisum varpininku. Kol Kvazimodo buvo užimtas nustumimu kopėčių, jis bėgo prie durų žemyn, bet jos buvo uždarytos. Tuokart jis pasislėpė už akmeninės stovylos vieno karalių, nedrįsdamas atsikvėpti ir žiūrėdamas nusigandusiom akim į baisųjį kuprių.

Pastarasis išpradžių nekreipė į jį jokios atidžios. Pagaliaus krupterėjo ir apsidairė. Jis pamatė jaunikaitį.

Žeganas tikėjosi, kad kuprius tuojaus puls į jį. Bet šis nesikrutino iš vietos ir tik atydžiai į jį žiūrėjo.

— Klausyk, Kvazimodo, — sušuko išdykėlis, — aš tuoj permainsiu tavo vardą ir iš kreivo padarysiu tave visai aklu!

Tai taręs įtempė lanką ir paleido vilyčią. Ji sušvilpė ore ir įkibo kupriui į ranką. Jisai gi, lyg ta stovyla, išrovė ją iš kuno, perlaužė pusiau į kelį atrėmęs, ir numetė nuo stogo. Paskui, kažkaip sučypęs, pašoko, lyg svirplys, ir prispaudė Žeganą prie sienos.

Tuokart pusiau—tamsoje, prie mirgančios toli žibintuvų šviesos, atsitiko baisi scena.

Kvazimodo savo kairioje rankoje sugniaužė abi jaunikaičio ranki, kurs ir nemanė ginties, taip gerai jis žinojo, kad jau visiškai buvo žuves. Paskui su dešiniąja ranka nurovė nuo jo ginklus ir šarvus. Jis dabar panešėjo bezdžionei, lupančiai riešutį.

Matydamas save visiškoje baisuno galėje, jaunikaitis ėmė kvatoti jam veidan ir užtraukė dainušką.

Bet jis nespėjo jos užbaigti. Visi pamatė ant stogo kranto Kvazimodo, laikantį moksleivį už kojų ir sukančią jį aplink savo galvos. Paskui kažkas nulėkė žemyn, bet, užsikabino ažu kokio tai karnizo užsikorė: tai buvo nebegyvas ir sudraskytas Žegano lavonas su perlaužtu nugarkauliu ir sutruškinta kaukuole.

Baimės klyksmas pasigirdo gaujoje.

— Kerštas—rekė Klopenas.

— Pirmyn! Pirmyn!—rėkė išsiutusi minia, sujudinta tokia baisia Žegano mirčia.

Visus apėmė sarmata ir rustybė, pamaščius, kad vienas kuprius galėjo taip ilgai laikyties prieš visą minią. Išsiutimas pagelbėjo surasti kopėčias, užžiebtus naujus žibintuvus, ir už kelių valandelių Kvazimodo matė, kaip iš visų pusių lipa pas jį baisyš ir išiutę žmonės. Jie kabinėjosi viens kitam už rubų, jų veidai buvo aplieti prakaitu, akys blizgėjo, rustybė taip ir jautėsi visu

veiduose. Kur Kvazimodo neatsikreipdavo, ten matė tą patį dalyką. Tarytum visos akmeninės bažnyčios baidyklės atgijo ir visu pulku ėjo ant savo varpininko.

Tuom tarpu tukstančiai žibintuvų apšvietė visą plečių. Ant bažnyčios stogo vis dar degė laužas. Miestas, matomai, pradėjo bruzdėti.

Iš tolimų bažnyčių varpinių pradėta skambinti gvoltui. Valkatos rėkė, staugė, keikė ir lipo augštin. O Kvazimodo, pasijutęs per silpnas prieš tą žmonių daugybę, su baime mąstė apie Esmeraldos likimą. Rusčius veidai vis ėjo artyn ir artyn, jis gi stovėjo nesikrutindamas, užlaužęs rankas dideliame nusiminime ir maldavo dangų, kad susimylėtų ir atsiųstų stebuklą.

Ir stebuklas atsitiko.

Kvazimodo staigu pamatė ilgą eilę užžiebtų žibintuvų ir už valandėlės ant plečiaus pasirodė visas burys raitarų.

Tai buvo karališkoji kariuomenė su buriu šaulių po kamanda kapitono Šatopero. Kaip vėsula, su nulenktais žemyn durtuvais ir su klyksmu "Francija! Francija!" jie puolė ant nusigandusių valkatų.

Kvazimodo nieko negirdėjo; jis tik matė nuogus kardus ir nusiminimą tarp užpuoliku, ir tai tiek jį padrasino, kad jis nustumė žemyn keletą priešų, kurie jau spėjo užlipti net ant galerijos.

Valkatos priešinis su desperacija. Karaliaus kareiviai kirto iš pat peties, nieko neskirdami; driskiai savo keliu mušėsi su įnirtimu. Kaikurie mušė šaulius tiesiog veidan su užžiebtais žibintuvais; kiti užsikardavo ant arklių iš pryšakio ir iš užpakalio, arba užkabindavo kreivais gelžgaliais raituolius ir nutraukdavo juos nuo arklių ant zemės ir čia pat sudraskydavo į šmotelius. Visųbaisiausiai šėlo pats Klopenas Truljefu. Jis ėjo garsiai giedodamas kokią tai dainelę ir plačiai kirsdamas dalgiu, kurs buvo užmautas ant ilgo koto. Kas sykis, pamojus tuo dalgiu, nupuldavo nukirsti kareivių sąnariai, o jis vis ėjo pirmyn, vis gilyn ir gilyn išiverždamas į kareivių vidurį. Pagaliaus šuvis paguldė jį ant vietos.

Užgirdę kariškuosius kareivių riksmus gyventojai atidarė savo langus ir ėmė šaudyti į valkatas. Plečiuje buvo pilna dumų.

Pagaliaus valkatos pasitraukė. Nuvargimas, stoka apsiginklavimo, netikėtas užpuolimas, šaudymai iš visų pusių perlaužė jų pasipriešinimą, ir jie be jokios tvarkos pasileido bėgti, palikini plečių su daugybe lavonų.

Kada Kvazimodo pamatė, jog pavojus praėjo, jis atsiklaupė ir iškėlė rankas į dangų. Paskui, nesijausdamas iš džiaugsmo, šoko augštin laiptais į celę, kurią jis su tokia milžiniška drąsa gynė. Jis dabar teturėjo vienintėlį troškimą, vienintėlį geismą: atsiklaupti priešais tą, kurią jis jau antru kartu išgelbėjo nuo mirties.

Įnėjęs į celę, Kvazimodo nieko nerado: celė buvo tuščia...

(Užbaiga seka).

DR E. L. PEET**Specialistas**

Gydome Akių, Ausų, Nosies ir Gerklės ligas.

Išgaminuoja akis ir
PRITAIKO AKINIUS

Providence Square, North Scranton, Pa.

Živatas ir Zaleckas

SANKROVA

VISOKIU PUIKIAUSIU GERIMU.

Čia gausi: Ruginės Bourbon degtines, yvairių "Brandes" iš Californijos, francuziško vyno ir koniako, itališko, ispaniško, vokiško, vengriško vyno, neišskiriant ir rusiškos VODKOS. Karčiamininkams parduodame visoj Amerikoje ir nusiunčiame greitai ir teisingai. Reikalaujami kokio nors gėrimo, kreipkitės žemiau padėtu antrašu:

Providence Square, Scranton, Penn'a.

PADEKITE STATYTI**TAUTOS NAMUS VILNIUJE**

Aukos priima mūsų redakcija, arba galite siųsti tiesiog į Vilnių šiuo adresu:

LIETUVIŲ MOKSLO DRAUGIJA

(Lietovskoje Naučonoje Obščestvo),

Lydos gatvė, 7, Vilnius.

Russia-Lithuania.

In "Laisvosios Minties" Skaitytojus.

Gerbiamieji LAISVOSIOS MINTIES skaitytojai!

Indamas ši mėnraštį savosia rankosna dėsiu visas pastangas, idant jo turinys, įvairumas būtų da bagotesnis. Meldžiu kiekvieno, kurie da neužsimokėjote prenumeratos senajai "L. M." Administracijai, užmokėti ją naujajai.

Nauja "L. M." Redakcija dės visas pastangas, idant mėnraštis ir toliau būtų rimtas ir teisingas liaudies švietėjas; jūs, gerbiamieji skaitytojai, aukokite pastangas magazino praplatinimui.

Kainos:

Metams \$2.00.
Pusei metų 1.00.
Pavienis numeris 20c.

Naujasis *Laisvosios Minties* leidėjas ir redaktorius,**ZIGMAS VITKAUSKAS****2706 Calumet Ave.****Chicago, Ill.****Tikras ir Sveikas Reikalas**

NORTH SCRANTON BANKAS augo ir dabar teb'auga ir plėtojasi. Tas viskas priguli nuo uolumo ir atydumo vadovų Banke, kurie patys tyrinėjo ir mokėsi, kaip Bankas reikia vesti, ir kurie reikalauja, kad Banko reikalai būtų vedami visais laikais taip, kad būtų teisingi geri ir patikėtini.

Tokia Banko valdyba patikrina, kad negali prapulti nė 1 doleris tén padėtas.

NORTH SCRANTON BANK,
1902 N. Main Ave., SCRANTON, Pa.

The International College of Midwifery.

Moterims žinotina, kad Scrantone pradėsime naują kursą akušerijos mokymo Sausio mėn. 4 d. (January) 1915.

Mokinties priimame moteris ir merginas, mokačias skaityti ir rašyti, turinčias mažiau kaip 20 metų.

Mokslo kursas traukiasi 4 mėnesius. Mokestis išneša už mokslą \$100.00. Užmokėti reikia iš viršaus.

Akušė, pabaigusi mokslą, gauna diplomą.

Mokykla yra inkorporuota Pensylvanijos valstijoje, bet diplomai yra geri visose Suvienytų Valstybių valstijose.

Iš svetur atvažiavusios mokinės randa pigų pragyvenimą.

Perdėtiniais akušerijos mokyklos yra ir pas juos galima atsišaukti:

DR. J. ŠLIUPAS, Pres., 1419 N. Main Ave.

DR. J. KULCZYCKI, Treas., 1125 Pittston Ave.

SCRANTON, PA.

LIETUVIŲ LAIKRAŠČIAI

LIETUVOJE.

„Aušra“ — dvisavaitinis iliustruotas laikraštis, skiriamas darbo žmonėms. Kaina: metams 1 rubl. 50 kap., ½ m. — 80 kap. Užsien.: met 2 rubl., ½ m. — 1 rubl.

„Bendrija“, kooperacijos reikalams pašvętas mėnesinis laikraštis. Kaina: metams 1 rubl. 50 kap. Užsien. met. 2 rb.

„Draugija“ — literatūros, mokslo ir politikos mėnesinis laikraštis. Metams — 6 rubl. Užsien.: metams 7 rubl.

„Garnys“ — mėnesinis pajuokos laik. Metams — 1 rubl.

„Lietuvaitė“ — mėnesinis katalikų moterų laik. Met. — 2 r.

„Lietuvių Tauta.“ — Lietuvių Mokslo Draugijos metraštis. sasiuvinys. 1907 m. 160 pusl. 1 rubl. 50 kap. II sasiuv. 1908 m. 151—XXXI p. 2 rb. 50 kap. III sasiuv. 1909 m. 38 p. 1 rubl. 50 kap. IV. sasiuv. 1910 m. 132 p. 1 r. 50 k.

„Lietuvos Ukininkas“ — savaitinis pirmievių laikraštis su „Žemės“, „Jauimo“, „Sveikatos“ ir „Žibutės“ priedais. Metams — 3 rubl. Užsien.: metams — 4 rubl.

„Lietuvos žinios“ — inteligentų pirmievių laikraštis, su „Aušrinės“ ir „Mokyklos“ pried. Eina tris kartus i savaitę. Metams — 3 rubl. Užsien.: 6 rubl.

„Litwa“ — lenkiškai rašomas dvisavaitinis lietuvių laikr. Metams — 3. rubl. Užsien.: 4 rubl.

MEDICINA IR GAMTA. Vilniuje, 4 rubliai metams.

„Rygos Garsas“ — visuomenės, politikos ir literatūros laikr. Eina du kartus i sav. Metams — 4 rubl.

„Rygos Naujienos“ — savaitinis laikraštis. Metams — 2 r. 50 kap. Užsien.: metams — 4 rubl.

„Šaltinis“ — krikščionių-demokratų savaitinis iliustruotas laikraštis, su „Šaltinėlio“ ir „Artojo“ priedais. Metams — 3 rubl. Užsien.: 4 rubl.

„Teatras“ eina kartą i mėnesi knygutėmis, kuriose tilpsta paringrieji kaip originaliai taip ir verstiniai scenos reikalai. Kaina: metams 3 rubl.; užsien. 4 rubl.

„Vadovas“ — mėnesinis laikr., skiriamas kunigams. Metams — 10 rubl. Užsien.: 12 rubl.

„Vienybė“ — savaitinis laikraštis. Metams — 2 rubl.

„Viltis“ — visuomenės, literatūros ir politikos laikraštis (tautininkų laikr.). Eina tris kartus i savaitę. Isteigtas 1907 m. Metams — 5 rubl. Užsien.: 7 rubl.

„Žemdirbys“ — dvisavaitinis ūkio, prekybos ir pramonijos laikr. Metams — 1 rubl. 20 kap. Užsien.: 1 rubl. 60 kap.

AMERIKOJE.

„Darbininkų Viltis“ — savaitinis, truputi socialistiškas laikraštis. Metams — 1 dol. 50 centu.

„Dilgėlės“ — dvisavaitinis pajuokos laikr. Metams 1 dol.

„Draugas“ — savait. katalikų laikr. Metams — 2 doleriai. 2 dol.

„Jaunoji Lietuva“, 4611 So. Paulina St., Chicago, Ill.

„Katalikas“ — savait. tautiškai-katalikiškas laikr. Metams 2 dol.

„Keleivis“ — sav. pirmievių laikr. Metams 1 dol. 50 centu.

„Kova“ — Lietuvių Socialistų savaitinis laikr. Metams 2 dol.

„Laisve“ — eina du kartus i savaitę, pirmieviškas laikraštis. Kaina metams \$2.00, i užsieni \$3.00.

„Lietuva“ — savaitinis tautiškas pirmieviškas laikraštis. Metams 2 doleriai.

„Lietuvių žurnalas“, mėnesinis su paveikslais laikraštis. eina Chicago, Ill. Metams 1 dol. Užsien. — 1.25c.

„Naujienos“, Chicago, Ill.

„Saulė“ — eina du kartus savaitę. Truputi katalikiškas laikraštis. Metams — 2 dol. 50c.

„Tėvynė“ — sav. tautiškai-pirm. laikr. Metams — 1 dol.

„Vienybė Lietuvninku“ — sav. pirmievių laikr. Metams — 2 dol.

„Žvaigždė“ — sav. katalikų laikr. Metams — 2 dol.

„Tarka“ — mėnesinis Satyros ir Juokų Laikraštis. Metams — \$1.00. Pusei m. — 60c.

PRANCUZIJOJE.

„Les Annales des Nationalités“ — Paryžiuje.

PRUSUOSE.

„Apžvalga“ — eina iš Klaipėdos. Vienas iš tu laikr., kurie labiausia rupinas. liet. reik. Prusuose. Kaina 3 mėn. — 85 pf.

„Birutė“ — savaitinis Prusu lietuviams gaivinti skiriamas laikraštis. Metams--Amerikoje \$1.50. Didžiojoje Lietuvoje 3 rub.

„Konservatyvų Draugystės Laiškas“ — eina iš Prekulio 2 kartus per savaitę valdžios šelpiamas. Konservatyviškas. Metams — 2 mk. 60 pf.

„Lietuviška Ceitunga“ — eina iš Klaipėdos du kartus per savaitę Pakraip. priešingas lit. taut. judėjimui. Metams — 3 mk. 60 pf.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“, Eina tris kartus per savaitę (vokiškomis raidėmis). 3 mėn. — 97 pf.—1 rb.—50 centu.

„Pakajaus Pasias“ — savaitinis maldininkų („Mukriu“) laikr. eina iš Klaipėdos. Metams 2 mk.

„Pagalba“ — mėnesinis tikybinis laikr. Eina iš Prekulio. Metams—1 mk.

„Šaltinis“ — ejo iš Tilžės kas antras menuo. V. Storostos teozofijos laikraštis.

„Tilžės Keleivis“ — eina tris kartus per savaitę. Priešingas liet. taut. judėjimui. Metams—4 mk. 24 pf.

„Jaunimas“ — mėnesinis laikraštis skiriamas jauniems. Metams — 2 mk.

„LIETUVIŠKAI-VOKIŠKAS SAVAITRAŠTIS“, skiriamas šviesiesiems Lietuviams, lietuviškoj ir vokiškoj kalboj. Metams \$1.50.

ANGLIJOJE.

„Rankpelnis“ — sav. Anglijos liet. socij. laikr. Metams — 3 rb.

Kokie tik kam patinka iš paminėtų laikraščių galima užsirašyti „Laisvosios Minties“ administracijoje po šiuo adresu:

Laisvamanių laikraščiai kitose kalbose.

THE TRUTH SEEKER. New York City.

SECULAR THOUGHT (mėnesinis). Toronto, Canada.

FREIDENKER. Milwaukee.

SVOJAN (mėnesinis) Chicago.

DENNICE NOVVEKU. Cleveland, O.

LAISVOJI MINTIS

1419 N. Main Ave.,

SCRANTON, PA.